SÖZCÜKTE ANLAM

Tek Anlamlılık: Tek bir kavramı karşılayan, başka anlamlar kazanmayan sözcüklerdir.

ağaç, termometre, kiremit

Çok Anlamlılık: Bir sözcüğün temel anlamının yanında yeni kavramları da karşılayacak durumda olmasıdır.

Dilek havuzuna para attık. (tutup fırlatmak)

Mahkemeyi iki ay sonraya attılar. (ertelemek)

Yaz gelince kazakları attık. (kaldırmak,kullanmamak)

Sınav konularını sana mesaj attım. (göndermek)

***Çok anlamlılıkla sesteşlik karıştırılmamalıdır. Sesteş sözcükler birbirinden tamamen farklı anlamlara gelir. yazılışları aynıdır ancak anlamları arasında hiçbir ilgi yoktur. Çok anlamlı sözcüklerde ise anlam ilgisi devam eder. Birbirleriyle uzak da olsa anlam ilgileri vardır.

Yukarıdaki örnekte atmak çok anlamlıdır. Çünkü anlam ilgisi devam etmektedir.

kır: 1. anlamı kırmak, 2. anlamı beyaz saç, 3. anlamı çimenler. Anlam ilgisi olmadığı için sesteştir.

Gerçek Anlam (Temel Anlam): Bir sözcüğün aklımıza gelen ilk anlamıdır, sözlük anlamıdır.

Yan Anlam: Bir sözcüğün temel anlamından tamamen uzaklaşmadan kazandığı yeni anlamlardır.

Mecaz Anlam: Bir kelimenin gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı anlamdır.

"Etek " kelimesini ele alırsak; giyilen etek gerçek anlam, dağın etekleri (görsel olarak eteğe benzediği için) yan anlam, etekleri zil çalmak (böyle bir şey mümkün olmadığı için, gerçekle hiç ilgisi olmadığı için) mecaz anlamdır.

göz:

1. Televizyon izlemekten gözlerim ağrıdı.
2. Anahtarları çekmecenin gözüne koydum.
3. Yıllardır gözümde tütüyorsun.

1. cümlede gerçek anlamda göz yani organ anlamında kullanılmıştır.

2. cümlede yan anlamda kullanılmıştır. Çekmecenin gözüyle açılıp kapanması açısından benzerlik ilişkisi vardır.

fulyahoca.com

3. cümlede mecaz anlamlıdır. Gerçek anlamla hiçbir ilgisi yoktur. Deyimler genelde mecaz anlamlıdır.

gerçek anlam	**yan anlam**	**mecaz anlam**
burun	geminin burnu	burnunda tütmek
ağız	derenin ağzı	ağzında bakla ıslanmamak
ayak	masanın ayağı	ayaklarına kara sular inmek
kuyruk	uçurtmanın kuyruğu	kuyruğu dik tutmak

Somut ve Soyut Sözcükler

Beş duyu organımızdan en az biriyle algılayabildiğimiz varlıkları karşılayan sözcüklere somut, beş duyu organımızla algılayamadığımız ama var olduğuna inandığımız kavramları karşılayan sözcüklere soyut sözcükler denir.

somut: ev , kitap , ağaç , rüzgar , hava , koku...

soyut: hayal , sevinç , rüya , öfke , endişe...

**Somutlaştırma (Somutlama)

Soyut bir kavramı, somut bir sözcükle anlatmaktır. Benzetmeden yararlanılır.

Yine hayallerim suya düştü.

*Hayal kelimesi normalde soyut bir kavramdır ancak burada suya düşebilen somut bir varlıkmış gibi anlatılmıştır. Yani somutlama yapılmıştır.

Bunu yapmaya yürek ister, bu her babayiğidin harcı değil.

*Burada yürek, cesaret anlamında kullanılmıştır. Cesaret soyut bir kavramdır ve somut bir organ olan yürekle anlatılmıştır. Yani somutlaştırma yapılmıştır.

Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler: Yazılışları aynı anlamları farklı olan sözcüklerdir.

kır yüz dolu çay yol

Eş Anlamlı (Anlamdaş) Sözcükler: Yazılışları farklı anlamları aynı olan sözcüklerdir.

konuk-misafir ıslak-yaş vatan-yurt hikaye-öykü

fulyahoca.com

Zıt (Karşıt) Anlamlı Sözcükler: Anlamca birbirinin karşıtı olan sözcüklerdir.

genç-ihtiyar açık-kapalı acı-tatlı gece-gündüz zor-kolay

***Olumsuzluk ,zıtlık değildir.

tatlı sağlıklı ağlamak

*Tatlı sözcüğünün zıttı acı, olumsuzu ise tatsızdır.

*Sağlıklı sözcüğünün zıttı hasta, olumsuzu sağlıksızdır.

*Ağlamak sözcüğünün zıttı gülmek, olumsuzu ise ağlamamaktır.

***Bazı sözcüklerin cümle içindeki kullanımlarına göre zıt anlamları değişebilir.

Ak akçe kara gün içindir.

*Bu cümlede "kara gün" kötü gün anlamında kullanılmıştır. Yani buradaki "kara" sözcüğünün zıttı "beyaz" değil "iyi" olmalıdır.

Bu ince davranışın için teşekkür ederim.

*Bu cümlede "ince" nazik anlamında kullanılmıştır. O yüzden bu cümledeki "ince" sözcüğünün zıttı "kalın" değil "kaba" olmalıdır.

Terim Anlamlı Sözcükler

Bir bilim, sanat, meslek dalıyla ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözcüklerdir.

*Bilim, sanat, meslek dallarının isimleri terim değildir.

sıfat, özne, tümleç -Türkçe

açı, dörtgen- matematik

perde, suflör- tiyatro

Yansıma Sözcükler

Doğadaki seslerin taklit edilmesiyle oluşmuşlardır.

vızıltı pat güm güm şırıltı

***Ses taklidi olmayanlar yansıma sözcük değildir.

parıltı ışıltı

fulyahoca.com

İkilemeler

güçlü kuvvetli, şan şöhret, sorgu sual (eş anlamlı sözcüklerin kullanılmasıyla oluşmuştur)

abuk sabuk, ıvır zıvır, eçiş bücüş (ikisi de anlamsız sözcüklerle oluşmuştur)

akıl fikir, yalan yanlış, eş dost (yakın anlamlı sözcüklerle oluşmuştur)

hızlı hızlı , yavaş yavaş, acı acı (aynı sözcüğün tekrarı ile oluşmuştur)

eğri büğrü, çoluk çocuk, yırtık pırtık (biri anlamlı biri anlamsız söcüklerle oluşmuştur)

Nitel ve Nicel Anlamlı Sözcükler

Sayılabilen, ölçülebilen özellikler nicelik; sayılamayan, ölçülemeyen özellikler nitelik bildirir.

üç kilo elma -nicelik

lezzetli elma- nitelik

on kişilik sınıf- nicelik

çalışkan sınıf -nitelik

Genel ve Özel Anlamlı Sözcükler

Anlam olarak daha geniş kapsamlı olan sözcükler genel, anlamı daha dar kapsamlı olan sözcükler özeldir.

varlık – canlı- bitki- çiçek- papatya (genelden özele)

kedi- hayvan-canlı-varlık (özelden genele)

- Antalya, Akdeniz Bölgesi'nde bulunur. (özelden genele)
- En sevdiğim şair Orhan Veli'dir. (genelden özele)

Dolaylama

Bir sözcükle karşılanabilen bir kavramı birden çok sözcükle ifade etmektir.

Hayat arkadaşı (eş)

Ege'nin incisi (İzmir)

Bacasız sanayi (turizm)

fulyahoca.com

Beyaz altın (pamuk)

File bekçisi (kaleci)

Derya kuzusu (balık)

Güzel Adlandırma

İnsanlarda olumsuz duygular uyandıran kelimeleri daha güzel kavramlarla anlatmaktır.

Son yolculuk (ölüm)

İşitme engelli (sağır)

Tahta at (tabut)

Ad Aktarması

Bir sözcüğün benzetme amacı güdülmeden başka bir sözcük yerine kullanılması.

- Uçak az önce Ankara'ya iniş yaptı. (hava alanına)
- Bütün mahalle sabaha kadar uyumadı. (mahalledeki insanlar)
- Batı bu konuda uzlaşmaya varacağını bildirdi. (Batı'daki devlet adamları)
- Orhan Veli'yi mutlaka okumalısın. (şiirlerini)
- Tabağını çabuk bitir. (içindeki yemeği)
- Bu tiyatroyu 10/A sınıfı hazırladı. (sınıftaki öğrenciler)
- İmza gününde usta kalemler bir araya geldi. (yazarlar)
- Bütün gözler onun üzerindeydi. (insanların bakışları)
- Adresi şu markete sorar mısın?(marketteki kişiye)

Deyim Aktarmaları

Doğadan İnsana Aktarma

Sınavı kazandığını duyunca sevinçten havalara uçtu.

*Uçmak kuşlara ait bir özelliktir, insana aktarılmış.

Aslanım, bunu başarabilirsin!

*Aslan doğada bir canlıdır, insana güçlü olma özelliği aktarılmıştır.

İnsandan Doğaya Aktarma

Yaralı bir gemi, hırçın denizin dalgalarında kayboldu.

*Kişileştirme aynı zamanda insandan doğaya aktarmadır. Hırçın olmak insana ait bir özelliktir, doğaya aktarılmış.

Doğadan Doğaya Aktarma

fulyaonce.com

Karlar uçuşuyordu gecede, rüzgarlar uluyordu camlarda.

Uçmak kuşlara aittir karlara aktarılmış; ulumak köpeklere aittir, rüzgara aktarılmış. Hepsi doğada olan şeylerdir, birbirlerine aktarılmış.

Duyular Arası Aktarma

Yumuşak sesiyle salondakileri büyüledi.

*Yumuşak dokunma duyusuyla ilgilidir, ses duyma ile ilgilidir. Yumuşak olmak sese aktarılmış.

Sokaktan acı bir çığlık duyuldu.

*Acı tat alma ile ilgilidir, çığlık duyma ile ilgilidir. Çığlık acı olarak verilmiş.

*Fulya Hoca

CÜMLEDE ANLAM

Öznel Anlatım: Doğruluğu veya yanlışlığı kişiden kişiye değişen, kanıtlanamayan yargıları içeren cümlelerdir.

Nesnel Anlatım: Doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye değişmeyen, kanıtlanabilen yargılardır.

İstanbul, tarihi ve doğal güzellikleriyle dünyanın en güzel şehirlerindendir.

*Güzellik kavramı kişiden kişiye değişebilir, özneldir.

Toplantıda konuşulanlar çok sıkıcıydı.

*Sıkıcılık kavramı kişiden kişiye değişebilir, özneldir.

Filmde olaylar küçük bir kasabada geçiyor.

*Filmde olayların küçük bir kasabada geçtiği değişmez bir gerçektir. Nesneldir.

Ay,dünyanın uydusudur.

*Bilimsel veriler nesneldir.

Başarılı olmak için önce başarıya şartlanmak gerekir.

*Tamamen öznel bir cümledir, başarının şartları kişiden kişiye değişir.

fulyahoca.com

Neden Sonuç ve Amaç Sonuç Cümleleri

*Bağlaçtan önceki yargı gerçekleşmişse neden-sonuç, henüz gerçekleşmemişse amaç-sonuç cümlesidir.

*Bağlacın yerine "amacıyla" kelimesini koyabiliyorsak amaç sonuç, koyamıyorsak neden sonuç cümlesidir.

**Neden sonuç cümleleri aynı zamanda gerekçeli yargılardır.

Para çekmek için bankaya gitti. (para çekmek henüz gerçeklememiş, amaç-sonuç)

(Para çekmek amacıyla bankaya gitti.)

Para çektiği için alışverişe gitti. (Para çekme işi gerçekleşmiş, neden-sonuç)

- Borçlarından kurtulmak için evini satmış (amaç-sonuç)
- Aşırı sıcaklar yüzünden can kaybı yaşandı. (neden-sonuç)
- Sen gelmedin diye açmadı güller. (neden-sonuç)
- Bir ev almak için yıllardır para biriktiriyoruz. (amaç-sonuç)

- **Koşul (Şart) Cümleleri**

- Eylemin gerçekleşmesinin bir koşula bağlı olduğu cümlelerdir.

- Ödevini bitirirsen oynamaya gidebilirsin.
- Yeterli çalışırsan sınavı kazanırsın.
- Kimseyi üzmeyin ki başkaları da sizi üzmesin.

- **Karşılaştırma Cümleleri**

- Herhangi iki şey arasında karşılaştırma yapmaktır.

- Daha, en, ise gibi kelimelerle oluşturulur.
- Yağmur denizden daha çalışkan bir öğrencidir.
- İstanbul kalabalık bir şehir İzmir ise daha sakin.
- En sevdiğim şair Orhan Veli'dir.

- **Doğrudan ve Dolaylı Anlatım**

- Doğrudan anlatım bir kişinin, başkasının sözlerini hiç değiştirmeden aynen aktarmasıdır.
- Dolaylı anlatım ise bir kişinin başkasının sözlerini kendi ifadeleriyle anlatmasıdır.

- Babam bana "Annen ve ben Konya'nın bir ilçesinde doğup büyüdük." dedi. (doğrudan anlatım)

fulyahoca.com

- Babam bana, annem ve kendisinin Konya'nın bir ilçesinde doğup büyüdüklerini söyledi. (dolaylı anlatım)

- **Sitem ve Yakınma Cümleleri**

- Bir kişiye olan dargınlığı kırgınlığı öfkelenmeden belirtmeye sitem denir.
- Bir şeyden şikayet etmeye yakınma denir.

- Dün yüzüme bile bakmadan gittin. (sitem)
- Her gün bu evi temizlemekten bıktım. (yakınma)

- **Tanım Cümlesi**

- Bu nedir sorusunun cevabını veren cümlelerdir.
- Öznel veya nesnel olabilir.

- Şiir gönülden gönüle ulaşan bir köprüdür.
- Kanguru arka ayakları üzerinde sıçrayabilen otçul, keseli bir hayvandır.

- **İçerik ve Üslup**

- İçerik bir yazının konusunu bir şiirin temasını yani eserde nelerden söz edildiğini anlatan cümlelerdir.
- Üslup bir konunun yazar tarafından nasıl anlatıldığıdır.
- Dilinin ağır sade veya akıcı olması, anlatımının sanatlı süslü yada açık olması, kullandığı cümlelerin uzun kısa düz devrik olması gibi ifadeler üslup belirten cümlelerdir.

- Yazar bu eserinde eşini kaybeden iki çocuklu genç bir bayanın hayat mücadelesini ele almış. (içerik)
- Yazar romanında halk söyleyişlerinden ve deyimlerden sıkça yararlanmış. (üslup)

- **Varsayım**

- Henüz gerçekleşmemiş bir olayı olmuş gibi hayal etmektir.

- Farz edelim ki seni de çağırdılar, gider misin?
- Tut ki bir gün dünyayı geziyorsun.

- **Tahmin (Sezgi)**

- Akla veya verilere dayanarak bir olayın olup olmayacağını önceden kestirmeye çalışmaktır.

- Senin bu konuyu çabuk anlayacağını sanıyorum.
- Birinciliği bizim okulun alacağını tahmin ediyorum.

fulyanca.com

- **Olasılık (ihtimal)**

- Gerçekleşmesi kesin olmayan bir olayın veya durumun gerçekleşmesinin olabilirlik durumudur.

- Belki toplantıdan sonra eve gideriz.
- Akşama işleri biterse bize gelebilir.

- **Pişmanlık ve Hayıflanma Cümleleri**

- Pişmanlık geçmişte yapılmış olan bir şeyden duyulan üzüntü, hayıflanma ise fırsat varken yapılmamış olan bir şeyden duyulan üzüntüdür.

- Keşke ona o kadar kötü sözler söylemeseydim. (pişmanlık)
- Keşke emekli ikramiyemi aldığımda ev alsaydım. (hayıflanma)
- Ah gençken gezip eğlenmek varmış. (hayıflanma)
- Buzlu yolda arabayı o kadar hızlı kullanmamalıydım. (pişmanlık)

- **Ön Yargı Cümleleri**

- Henüz gerçekleşmemiş bir olay veya durumun nasıl sonuçlanacağıyla ilgili olumlu yada olumsuz hüküm veren cümleleridir.

- Eminim yine sınavı kazanamayacak.
- Biliyorum benim oğlum dişçiliği kazanacak.

- **Kanıksama ve Yadsıma Cümleleri**

- Kanıksama bir şeyin çok duyulması çok tekrarlanması sebebiyle ondan etkilenmez hale gelmektir.
- Halk benzine zam gelmesine artık tepki göstermiyor.

- Yadsıma; inkar etme, kabul etmeme demektir
- Yok canım uyumuyorum, sadece gözlerimi dinlendiriyorum.

- **Küçümseme ve Azımsama Cümleleri**

- Bir şeye değer vermeyip onu küçük görmek küçümsemek, bir şeyi miktar olarak az bulmak azımsamaktır.

- Yoksa o sınavı kazanabileceğini mi sanıyor. (küçümseme)
- Bu kadar parayla ne alabileceğini sanıyorsun? (azımsama)

- **Beklenti ve Gerçekleşmemiş Beklenti**

fulyahoca.com

- Sınavdan iyi bir puan alacağını umuyor. (beklenti)
- Sınavdan iyi bir puan alacağını umuyordu. (gerçekleşmemiş beklenti)

PARÇADA ANLAM (PARAGRAF)

PARAGRAFTA KONU

"Bu parçada ne anlatılıyor?" sorusunun cevabını verir. Yazarın ele aldığı, üzerinde durduğu kavram,olay ya da nesnedir. Cümle biçiminde değildir.

Soru tipleri:

- Bu parça aşağıdaki sorulardan hangisine karşılık söylenmiş olabilir?
- Bu parçada aşağıdakilerden hangisi anlatılmaktadır?
- Bu parçada aşağıdakilerden hangisi üzerinde durulmaktadır?
- Bu paragrafta aşağıdakilerden hangisinden yakınılmaktadır.
- Bu paragrafta aşağıdakilerden hangisinden söz edilmektedir.

**Başlık, konunun özetidir.

PARAGRAFTA ANA DÜŞÜNCE

Paragrafta, yazarın okuyucuya vermek istediği mesaj, yazıyı yazma amacı ana düşünceyi verir. Paragrafa sorulan “Yazarın vermek istediği mesaj nedir, yazar niçin anlatıyor?” sorularının cevabıdır. Cümle biçimindedir.

Soru Tipleri:

- Bu paragrafın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?
- Bu paragrafta anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?
- Bu parçada aşağıdakilerden hangisi vurgulanmıştır?
- Bu parçadan çıkarılabilecek en kapsamlı yargı hangisidir?
- Bu parçada asıl vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

PARAGRAFTA YARDIMCI DÜŞÜNCE

Ana düşünceyi açıklayan, destekleyen, kanıtlayan diğer cümleler yardımcı düşüncelerdir. Yardımcı düşünceler aynı zamanda konunun sınırlarını belirler. Bir parçada birden fazla yardımcı düşünce vardır.

Soru Tipleri:

- Paragrafta aşağıdakilerden hangisinden söz edilmemiştir?
- Parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?
- Paragraftan aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?
- Parçada kendisinden bahsedilen kişi için hangisi söylenemez?
- Parçada aşağıdakilerin hangisinde değinilmemiştir?

fulyanoca.com

PARAGRAFIN YAPISI

Giriş Bölümü

Paragrafın genellikle ilk cümlesidir.Parçanın "tanıtım" cümlesidir, diyebiliriz. Giriş cümlesinde, kendisinden önce bir cümle olduğunu düşündürecek kelimeler, bağlaç ve edatlar bulunmaz.

- Geçmişten yararlanarak geleceğe ışık tutabiliriz. (Giriş cümlesi olabilir.)
- Bu yazar **da** anlattıklarını gerçek hayattan aldığını söylüyor. (Giriş cümlesi olamaz.)
- **Bu** olay çağımızın en önemli olayıdır. (Giriş cümlesi olamaz.)
- Gençliği iyiye yönelten, insanlığı iyiye yöneltir. (Giriş cümlesi olabilir.)

Gelişme Bölümü

Düşüncenin geliştirilmesi amacıyla kurulan cümlelerden oluşur. Bu bölümde düşünceyi geliştirme yollarından yararlanılır (benzetme, tanık gösterme, karşılaştırma vb.) Gelişme bölümündeki cümleler birbiriyle anlam ve dil bilgisi kuraları açısından bağlı olmalı, birbirini tamamlar nitelikte olmalıdır.

Sonuç Bölümü

Düşüncelerin bir sonuca bağlandığı, anlatılanların özetlendiği bölümdür.

ANLATIM BİÇİMLERİ

AÇIKLAMA

*Bilgi verme amaçlı yazılardır.

*Açık bir üslup, yalın bir dil kullanılır.

*Tanımlama,karşılaştırma ve örneklerden yararlanılır.

*Ansiklopedi, sözlük dili kullanılır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu edebiyatımızın önde gelen sanatçılarından biridir. Roman, hikâye, anı gibi değişik alanlarda eserler vermiş olan sanatçı daha çok romanları ile tanınmaktadır. Romanlarında önceleri kişisel konuları işleyen sanatçı daha sonra toplumsal konulara yönelmiştir.

TARTIŞMA

*Okuyucunun düşüncelerini değiştirmeyi amaçlar.

*Bir düşünceye karşı çıkma ve düşünceyi ispatlamaya çalışma vardır.

*Soru cümleleri sıkça kullanılır.

fulyahoca.com

Yazının başlığı “Doğa mı, Endüstri mi?” de olabilirdi. Bir yeğleme söz konusu olsaydı hangisini seçerdiniz siz? Bana sorulsa, “Doğa” derdim hiç duraksamadan. Tutuculuk mu bu? Böyle düşünenler de çıkabilir. Endüstrileşmeye karşı çıkmıyorum ben, endüstrinin doğa zararına gelişmesine karşı çıkmıyorum. Buna tutuculuk diyeceklerse varsın desinler.

BETİMLEME

*Amaç anlatılanları okuyucunun gözünde canlandırmaktır.

*Sözcüklerle resim yapmaktır.

*Duyularla ilgili ayrıntılardan yararlanır.

Güneşin altında göz kamaştırıcı pırıltılarla yanan deniz, ta uzaklarda açıklı koyulu gölgelere bürünen Midilli Adası'na kadar uzanıyor, bunun sağ yanından geçerek, ufukta sisler içinde gökle birleşiyordu. Kazdağı'nın körfeze kadar yaklaşan eteklerini sayılamayacak kadar çok, her biri başka renk ve biçimde, irili ufaklı dağlar ve tepeler çeviriyordu.

ÖYKÜLEME

* Bir olay ya da durumu; yer,zaman ve kişiler çerçevesinde anlatır.

***Betimlemeyi bir fotoğraf karesine, öykülemeyi kamera kaydına benzetebiliriz. Betimlemede bir fotoğrafta görülebilecek görseller tarif edilir: Yağmur yağıyordu, yeşil bir ormandı, kırmızı çizmeleri vardı... Öykülemede ise bir video görüntüsü gibi zaman ilerler, kişiler konuşur ya da hareket eder, olaylar vardır.

***Öykülemenin içinde betimleme yer alabilir.

Nuran’ın gitmesiyle zihni hayatı durmuş gibiydi. Sanki genç kadın bu mazi rüyasının bütün canlı ve güzel taraflarını beraberinde götürmüş, yerinde tıpkı Mümtaz’ın hayatı gibi bir kül yığını kalmıştı. O kadar dikkatle hazırladığı, beraberinde yaşadığı kahramanlar, bir daha dirilmelerine imkân olmayan gölgeler, sıska ve cansız kuklalar olmuşlardı.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Tanımlama

- “Bu nedir?” sorusunun cevabını veriyorsa tanım cümlesidir.
- Öznel ya da nesnel olabilir.

- İnsan beyninin dayanağıdır kitap.Önce kültür birikiminin saklayıcısı,sonra yaşanan kuşakların oluş halindeki düşünce, duyuş ve görüşlerinin yayılmasını sağlayan araçtır.

Karşılaştırma

- En az iki varlığın,kavramın ya da düşüncenin benzerliklerini ve karşıtlıklarını ortaya koymaktır.

fuvnhoca.com

- Karşılaştırma paragraflarında genellikle “ise, de, gibi, kadar, en” gibi sözcükler kullanılır.

- Bir romanın kitap olarak okunması ile filminin izlenmesi arasında büyük farklar oluyor.

Örneklendirme (Örnekleme)

- Ana düşünceyi belirginleştirmek için konuyla İlgili örnek vermektir.

- Renklerin insan psikolojisi üzerinde bazı etkileri olduğu belirlenmiştir. Örneğin beyaz, açık sarı insanı dinlendirir; pembe, mavi canlandırır; mor, kahverengi gibi koyu renkler yorar, karamsarlaştırır.

Tanık Gösterme (Alıntılama)

- Savunulan görüşün desteklenmesi için alanında yetkin kişilerin görüşlerinden alıntı yapmaktır.

- Jan Paul Sartre şöyle der: "İnsan bazı şeyleri söylemeyi seçtiği için yazardır." Bu görüşe katılmamak mümkün mü? Söz sanatçısı dediğin, herkesin söylemek isteyip de söyleyemediği sözleri, kendine özgü biçimler arasından seçerek söyleyivermeli ve okuyucuya : "Benim söylemek istediğimden daha güzel" dedirtmeli.

Benzetme

- Anlatıma güzellik ve güç katmak için aralarında anlam ilgisi bulunan iki varlık ya da kavramın yakıştırılmasıdır.
- Genellikle “gibi, sanki, andırıyor, tıpkı” gibi ifadelere yer verilir.

- Ovadan bakınca çelikten dev bir testere ağzını andıran tepeler, yaz kış ışıldıyordu.
- Bembeyaz bulutlar pamuk tarlalarını andırıyordu.

Sayısal Verilerden Yararlanma

Bir düşünceyi kanıtlayabilmek için anlatılanlarla ilgili istatistiksel bilgileri, anketleri, araştırmaları, sayısal verileri yazı içinde aktarmaktır.

Son yıllarda, zarar gören orman alanları hızla genişlemiştir. Örneğin,1982’de Almanya’daki ormanların % 8’i çevre kirliliğinden etkilenmişken bu rakam 1984’te % 50’ye yükselmiştir.

fulyahoca.com

SES BİLGİSİ

SES OLAYLARI

Ünsüz Benzeşmesi (Sertleşmesi)

Sert ünsüzlerden biriyle (f, s, t, k, ç, ş, h, p) biten bir sözcükten sonra yumuşak ünsüzle "c, d, g" başlayan bir ek gelirse ekin başındaki yumuşak ünsüzler "ç, t, k" şeklinde değişerek sertleşir.

- balık-cı balıkçı
- çiçek-ci çiçekçi
- sınıf-da sınıfta
- uçak-dan uçaktan
- gelmiş-di gelmişti
- 1925'den 1925'ten
- kebap-cı kebapçı

Ünsüz Yumuşaması (Değişimi)

Süreksiz sert ünsüzlerden biriyle (p, ç, t, k) biten bir sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir ek gelirse süreksiz sert ünsüzler yumuşayarak "b, c, d, g, ğ"ye dönüşür.

- kitap – ı kitabı
- uçak – a uçağa
- kalp – i kalbi
- ahenk – i ahengi
- yaptık-ı yaptığı
- umut-u umudu
- ağaç-a ağaca
- dolap-ın dolabın

****Tek heceli sözcüklerin bazılarında yumuşama olmaz.**

fulyahoca.com

suç – u

süt-ü

top – u

at-ı

**Özel adlarda yazarken yumuşama olmaz, konuşurken olur.

Sinop'a

Burak'ın

Umut'un

Gaziantep'in

Bazı yabancı sözcüklerde ve bazı türemiş sözcüklerde yumuşama olmaz.

hukuk – u edebiyat –ı dikkat – i evrak –ı sıhhat – i

yazıt –ı yanıt –ı özet – i anıt -ın

Ses Düşmesi (Hece Düşmesi)

Ünlü Düşmesi

İkinci hecesinde dar ünlü bulunan bazı sözcükler, ünlüyle başlayan bir ek aldığında ikinci hecesindeki dar ünlü düşer.

kar(ı)n – ı karnı

boy(u)n – u boynu

keş(i)f – i keşfi

bur(u)n – u burnu

zih(i)n – im zihnim

gön(ü)l – üm gönlüm

om(u)z-um omzum

İkilemelerde ses düşmesi olayı olmaz.

burun buruna

fulyahoca.com

omuz omuza

şehirden şehire

gönülden gönüle

****Bazı sözcüklerde ve özel adlarda düşme olmaz.**

- seçime
- yapıtın
- biçimi
- Emir'in
- Ufuk'a
- Bulut'u

- ****Bazı sözcüklerde türetilirken ünlü düşmesi görülür.**

ay(ı)r –ım	ayrım
çev(i)r – il-	çevril-
iler(i) – le-	ilerle-
kok(u) – la-	kokla-
oy(u)n – a –	oyna-
uy(u) – ku	uyku
yal(ı)-nız	yalnız
yan(ı)-lış	yanlış
yumurt(a)-la-	yumurtla-
sarı(a)r-	sarar-
bes(i)-le-	besle-

- ****İkinci hecesinde dar ünlü bulunan bazı sözcüklerle "olmak" ve "etmek" yardımcı eylemiyle bileşik eylem oluşturulurken dar ünlü düşer.**

- sab(ı)r + etmek sabretmek
- kay(ı)t + olmak kaydetmek

fulyahoca.com

keş(i)f + etmek keşfetmek

kay(ı)p+olmak kaybolmak

Bazı sözcüklerin birleşmesi sırasında ünlü düşmesi görülür.

kay(ı)n + ana kaynana

cuma + (e)rtesi cumartesi

kahv(e) + altı kahvaltı

n(e) + için niçin

sütl(ü) + aş sütlaç

Ünsüz Düşmesi

Genellikle "k" ünsüzüyle biten bazı sözcükler "cık, -cik, -cuk, -cük, cek, -cak, " eki aldığında "k" ünsüzü düşer.

küçü(k) – cük küçücük

küçü(k) -l küçül-

mini(k) – cik minicik

alça(k) – çık alçacık

alça(k) -l alçak

yükse(k) -l yüksek

seyre(k) -l seyrel-

ufa(k) – l ufal-

Ses Türemesi

Ünlü Türemesi

"-cık, -cik" eki alan bazı sözcüklerde ek ile sözcüğün arasında ünlü türemesi görülür.

az – cık azıcık

bir – cik biricik

fulyahoca.com

genç – cik gencecik

dar – cık daracık

**Bazı pekiştirilmiş sözcüklerde ünlü türemesi görülür.

yap-yalnız yapayalnız

güp-gündüz güpegündüz

çep-çevre çepeçevre

Ünsüz Türemesi

Bazı sözcüklerde, "olmak" veya "etmek" yardımcı eylemiyle bileşik eylem oluşturulduğunda ya da bu sözcüklere ünlü bir ek getirildiğinde ünsüz türemesi görülür.

af + etmek affetmek

his + etmek hissetmek

zan + etmek zannetmek

ret + etmek reddetmek

hal + olmak hallolmak

his – im hissim

hat – ınız hattınız

hak – ım hakkım

sır – ını sırrını

Ünlü Daralması

Türkçede geniş ünlüyle (a,e) biten bir sözcük "-yor" eki aldığında o sözcüğün geniş ünlüsünü "ı, i, u, ü" ye çevirerek daraltır.

bilm(e) – yor bilmiyor

ist(e) – yor istiyor

izl(e) – yor izliyor

suçl(a) – yor suçluyor

gözl(e) – yor gözlüyor

tulyahoca.com

anl(a)-yor anlıyor

ağl(a)-yor ağlıyor

sızl(a)-yor sızlıyor

****Daralmanın kelimenin kökünde ya da gözdesinde olması gerekir. Aşağıdaki kelimelerde daralma yoktur. -yor eki sessiz harfle biten bir kelimeye eklendiğinde -ı,-i,-u,-ü harflerinden biri gelir. Bu daralma değildir.**

geçiyor

bakıyor

atıyor

yanıyor

seziyor

****Türkçede "ye-, de-, ne" sözcüklerinin bazı kullanımlarında y kaynaştırma ünsüzünden önceki geniş ünlüde daralma olur.**

ye – y – ecek yiyecek

ye – y – in yiyin

de – y – ecek diyecek

ne – y – e niye

Ulama

Sözcüklerin sonundaki ünsüzlerin bir sonraki sözcüğün başındaki ünlülere bağlanarak okunmasıdır.

Seni bulmaktan önce aramak isterim
Seni sevmekten önce anlamak isterim
Çiçekler açtı dokunduğun
Çimler büyüdü yürüdüğün
Ve güller katmer oldu güldüğün yerde

*****Arasında noktalama işareti bulunan sözcüklerde ulama yoktur.**

Bekle dedi gitti
Ben beklemedim, o da gelmedi.

Dudak Ünsüzlerinin Benzeşmesi

Dudak ünsüzlerinden "b", kendinden önceki "n"yi "m"ye dönüştürür.

fulyahoca.com

sakla(n)baç saklambaç

dola(n)baç dolambaç

te(n)bel tembel

pe(n)be pembe

a(n)bar ambar

ka(n)bur kambur

ca(n)baz cambaz

Özel adlarda ve bileşik sözcüklerde dudak ünsüzleri benzeşmesi kuralı uygulanmaz.

İstanbul binbaşı onbaşı

Safranbolu sonbahar

Kaynaştırma Ünsüzleri (Koruyucu Ünsüzler)

Türkçe sözcüklerde iki ünlü yan yana bulunmadığından, ünlüyle biten bir sözcüğe ünlüyle başlayan bir ek getirildiğinde sözcükle ek arasına "y, ş, s, n" kaynaştırma ünsüzlerinden biri girer.

kedi – in kedinin

çanta – ı çantayı

yedi – er yedişer

pencere-e pencereye

masa-a masaya

baba-ı babası

İki-er ikişer

**beşer

fulyaoca.com

- altmışar
- yetmişer

YAZIM KURALLARI

BÜYÜK HARFLERİN YAZIMI

***Bitmiş cümleler büyük harfle başlar.**

İnanmak, başarmanın yarısıdır.

*** Cümle içinde, tırnak içinde verilen cümleler büyük harfle başlar.**

Tolstoy, “Amaç olmayınca hayatın da bitmesi gerekir.” demiştir.

***Özel isimler büyük harfler başlar.**

Orhan Veli Kanık	Türkiye Cumhuriyeti
Mehmet	Budizm
Boncuk	Merkür
Türkçe	İngiliz
Almanca	Selçuklular

*** Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar**.

Türklük	İzmirli
Avrupalı	Müslümanlık

***Deniz, nehir, göl, dağ vb. isimleri büyük harfle başlar.**

Ağrı Dağı	Çanakkale Boğazı
Ege Denizi	Van Gölü

*** Cadde, sokak,mahalle, meydan, bulvar ,isimleri büyük harfle başlar.**

fulyahoca.com

Cumhuriyet Mahallesi

Yıldız Sokağı

Zafer Meydanı

**** Özel isme dahil olmayan il, ilçe, bucak,belde,köy vb. isimleri küçük harfle başlar.**

Muğla ili, Dalaman ilçesi, Zaferler köyü

***Kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları,lakaplar, takma isimler büyük harfle başlar:**

Kaymakam Erol Bey

Dr. Kemal Çalış

Sayın Prof. Dr. Hasan Eren

Mustafa Efendi

Zeynep Hanım

Mimar Sinan

Fatih Sultan Mehmet

Genç Osman

Muhibbi

****Akrabalık bildiren kelimeler küçük harfle başlar.**

- Gülay abla
- Ayşe teyze

****Akrabalık adı olup lakap veya unvan olarak kullanılan kelimeler büyük harfle başlar**

- Baba Gündüz Gül Baba
- Nene Hatun Susuz Dede

*****Dünya, güneş, ay* kelimeleri gezegen anlamındaysa büyük harfle, gezegen anlamı dışında kullanıldıklarında küçük harfle başlar.**

Ay, Dünya'nın uydusudur.

Bugün dünyayı gezdim ama onu bulamadım.

fulyahoca.com

***Milli , dini bayram adları büyük harfle başlar. Özel günlerin isimleri de büyük harfle başlar.**

Çocuklar için Ramazan Bayramı çok güzeldir.

Öğretmenler Günü'nde öğretmeninize çiçek götürdünüz mü?

***Çağ, dönem, tarihi olay adları büyük harfle başlar.**

İstanbul'un Fethi ile birlikte Osmanlı yeni bir döneme girdi.

İnsanlar İlk Çağ'da mağaralarda yaşamıştır.

Unvan isimleri özel bir adın yerini tutuyorsa büyük, tutmuyorsa küçük harfle başlar.

Bugün Kaymakam ilçemize gelecek.

Üniversitede profesör olmak istiyormuş.

***Yer bildiren özel adlarda kısaltmalı söyleyiş varsa büyük harfle başlar:**

Dün akşam Boğaz'a vuran ışıkları seyrettik.

*** Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başlar.**

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Türk Dil Kurumu

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

Devlet Malzeme Ofisi

Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her kelimesi büyük harfle başlar.

Nutuk

Safahat

Sinekli Bakkal

Milliyet

Kaplumbağa Terbiyecisi

*** Milliyet gazetesi

fulyahoca.com

- Kaplumbağa Terbiyecisi tablosu
- Türk Dili dergisi

****Kitap, makale, tiyatro eseri, kurum adı vb. özel adlarda yer alan kelimelerin ilk harfleri büyük yazıldığında *ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de* sözleriyle *mı, mi, mu, mü* soru eki küçük harfle yazılır. Tamamı büyük yazılırsa bunlar da büyük yazılır.**

- Mai ve Siyah
- Suç ve Ceza
- Leyla ile Mecnun
- Turfanda mı, Turfa mı?

Diyorlar ki

***Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde sadece özel adlar büyük harfle başlar.**

- Antep fıstığı
- Brüksel lahanası
- Maraş dondurması
- Hindistan cevizi
- Van kedisi

TARİHLERİN YAZIMI

*** Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar**

- 21 Mayıs 1982 Perşembe günü
- 29 Ekim 1923
- Lale Festivali 25 Haziran'da başlayacak.

***Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar.**

- Okullar eylülün ikinci haftasında öğretime başlıyor.
- Kurul toplantılarını perşembe günleri yaparız.

fulyahoca.com

SAYILARIN YAZIMI

*** Birden fazla kelimeden oluşan sayılar ayrı yazılır.**

iki yüz

üç yüz altmış beş

bin iki yüz elli bir

***Saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır.**

17.30'da

1.500.000 lira

25 kilogram

150 kilometre

**

Onunla on yedi yaşındayken tanıştık.

Bu koltuğu iki yüz elli liraya aldık.

***Sayılara getirilen ekler kesme işaretiyle ayrılır. Getirilen ekler okunuşa uymalıdır.**

2'inci 2'nci

1924'de 1924'te

8.'inci 8'inci

YÖNLERİN YAZIMI

***Yön bildiren sözcükler, yer adlarından önce gelirse büyük, sonra gelirse küçük harfle başlar.**

Bu sene Batı Ege oldukça yağışlı olacak.

Ailesiyle Karadeniz'in kuzeyinde bir yere taşınmışlar.

***Yön bildiren sözcükler bir ülke ya da bölgenin yerine kullanılırsa büyük harfle başlar, gelen ekler kesmeyle ayrılır.**

fulyahoca.com

Tıp alanında Batı'yı örnek almalıyız.

Kuşlar batıya göç ediyor.

NOKTALAMA İŞARETLERİ

Nokta (.)

***Cümlenin sonuna konur.**

Türk Dil Kurumu, 1932 yılında kurulmuştur.

***Bazı kısaltmaların sonuna konur.**

Alb. Dr. Yrd. Doç. Prof.

***Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur.**

3. II. Mehmet XV. Yüzyıl

***Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur.**

3, 4 ve 7. maddeler XII – XIV. yüzyıllar arasında

***Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur:**

I. 1. A. a.

***Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.**

29.5.1453

****Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz.**

29 Ekim 1923

***Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.**

Tren 09.15'te kalktı. Toplantı 13.00'te başladı.

***Dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur**

fulyahoca.com

1.000 326.197

***Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır.**

4.5=20

Virgül (,)

***Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.**

Fırtınadan, soğuktan, karanlıktan ve biraz da korkudan sonra bu sıcak, aydınlık ve sevimli odanın havasında erir gibi oldum.

Sessiz dereler, solgun ağaçlar, sarı güller

Dillenmiş ağızlarda tutuk dilli gönüller

***Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.**

Uyandı,yüzünü yıkadı, giyindi, işe gitmek için evden çıktı.

***Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur.**

Saniye Hanımefendi, merdivenlerde oğlunun ayak seslerini duyar duymaz, hasretlisini karşılamaya atılan bir genç kadın gibi koltuğundan fırlamış ve ona kapıyı kendi eliyle açmaya gelmişti.

***Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur.**

Ece, çok sevdiğim dostum, yarın gidiyor.

***Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur.**

Akşam, yine akşam, yine akşam,

Göllerde bu dem bir kamış olsam!

***Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerinden sonra konur.**

Muğla'ya yarın gideceğim, dedi.

***Konuşma çizgisinden sonraki alıntı cümlesinin bitimine konur.**

– Bu akşam Ankara'ya gidiyor musunuz, diye sordu.

***Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur.**

Bahçe kapısını açtı. Sermet Bey'e,

fulyahoca.com

– Bu anahtar köşkü de açar, dedi

***Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette gibi kelimelerden sonra konur.**

Peki, gideriz.

Olur, ben de size katılırım.

Haydi, geç kalıyoruz.

***Cümlede anlam karışıklığını önlemek için kullanılır.**

Bu gece, eğlenceleri içlerine sinmedi.

Genç, kadını yanına çağırdı.

***Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur:**

Sayın Başkan,

Sevgili Kardeşim,

Değerli Arkadaşım,

***Özne olarak kullanıldıklarında bu, şu, o zamirlerinden sonra konur:**

Bu, benim gibi yazarlar için hiç kolay olmaz.

****Metin içinde ve, veya, yahut, ya … ya bağlaçlarından önce de sonra da virgül konmaz.**

Ya şevk içinde harap ol ya aşk içinde gönül

Ya lale açmalıdır göğsümüzde yahut gül!

****Metin içinde -ınca / -ince anlamıyla zarf-fiil görevinde kullanılan mı / mi ekinden sonra virgül konmaz.**

Ben aç yattım mı kötü kötü rüyalar görürüm nedense.

Öyle zekiler vardır, konuştular mı ağızlarından bal akıyor sanırsın.

****Şart ekinden sonra virgül konmaz.**

Babam izin verirse yarın sinemaya gideriz.

tulyahoca.com

Noktalı Virgül (;)

***Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur.**

Erkek çocuklara Doğan, Tuğrul, Aslan, Orhan; kız çocuklara ise İnci, Çiçek, Gönül, Yonca adları verilir.

Türkiye, İngiltere, Azerbaycan; Ankara, Londra, Bakü.

***Öğeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.**

At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.

***İkiden fazla eş değer öğeler arasında virgül bulunan cümlelerde özneden sonra noktalı virgül konabilir.**

Yeni usul şiirimiz; zevksiz, köksüz, acemice görünüyordu.

İki Nokta (:)

***Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlenin sonuna konur.**

Millî Edebiyat akımının temsilcilerinden bir kısmını sıralayalım: Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip Yöntem.

***Kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlenin sonuna konur.**

Kendimi takdim edeyim: Meclis kâtiplerindenim.

***Karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişiyi belirten sözlerden sonra konur.**

Bilge Kağan: Türklerim, işitin!

Üstten gök çökmedikçe,

alttan yer delinmedikçe

ülkenizi, törenizi kim bozabilir sizin?

***Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur.**

– Buğdayla arpadan başka ne biter bu topraklarda?

Ziraatçı sayar:

– Yulaf, pancar, zerzevat, tütün…

***Matematikte bölme işareti olarak kullanılır.**

fulyahoca.com

 56:8=7, 100:2=50

Üç Nokta (…)

***Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.**

Ne çare ki çirkinliği hemencecik ve herkes tarafından görülüveriyordu da bu yanı…

***Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur.**

Arabacı B…'a yaklaştığını söylüyor, ikide bir fırsat bularak arabanın içine doğru başını çeviriyordu.

***Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur:**

… derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı…

***Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur.

Sana uğurlar olsun… Ayrılıyor yolumuz!

***Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur.**

Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca onu kıyafetinden tanıdılar:

— Koca Ali… Koca Ali, be!..

***Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır.**

— Yabancı yok!

— Kimsin?

— Ali…

— Hangi Ali?

— …

— Sen misin, Ali usta?

— Benim!..

Soru İşareti (?)

***Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur.**

fulyahoca.com

Ne zaman tükenecek bu yollar, arabacı?

***Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur.**

Gümrükteki memur başını kaldırdı:

— Adınız?

***Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır.**

Yunus Emre (1240 ?-1320), (Doğum yeri: ?)

1496 (?) yılında doğan Fuzuli…

Ankara'dan Antalya'ya arabayla üç saatte (?) gitmiş.

Ünlem İşareti (!)

***Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur.**

Hava ne kadar da sıcak!

Aşk olsun!

Vah vah!

***Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur:**

Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!

Dur, yolcu! Bilmeden gelip bastığın

Bu toprak bir devrin battığı yerdir.

***Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayraç içinde ünlem işareti kullanılır.**

İsteseymiş bir günde bitirirmiş (!) ama ne yazık ki vakti yokmuş (!).

Adam, akıllı (!) olduğunu söylüyor.

Kısa Çizgi (–)

***Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur.**

fulyahoca.com

 Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi bil-

 mem.

***Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur, bitişik yazılır.**

Küçük bir sürü -dört inekle birkaç koyun- köye giren geniş yolun ağzında durmuştu.

***Arasında, ve, ile, ila, …-den …-e anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır.**

Aydın-İzmir yolu

Türk-Alman ilişkileri

Ural-Altay dil grubu

09.30-10.30

****Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz.**

Üç beş kişi geldi.

***Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır.**

50-20=30

***Sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır.**

-2 °C

Uzun Çizgi (—)

Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır. Buna konuşma çizgisi de denir.

Frankfurt'a gelene herkesin sorduğu şunlardır:

— Eski şehri gezdin mi?

****Oyunlarda uzun çizgi konuşanın adından sonra da konabilir.**

Sıtkı Bey — Kaleyi kurtarmak için daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.

İslam Bey — Ben daha ölmedim.

****Konuşmalar tırnak içinde verildiğinde uzun çizgi kullanılmaz.**

Arabamız tutarken Erciyes'in yolunu:

tulyahoca.com

“Hancı dedim, bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu’nu?”

Tırnak İşareti (“ ”)

***Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır.**

“İzmir üzerine dünyada bir şehir daha yoktur!” diyorlar.

***Cümle içerisinde eserlerin ve yazıların adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınır.**

Bugün öğrenciler “Kendi Gök Kubbemiz” adlı şiiri incelediler.

“Yazım Kuralları” bölümünde bazı uyarılara yer verilmiştir.

****Tırnak içine alınan sözlerden sonra gelen ekleri ayırmak için kesme işareti kullanılmaz.**

Paulo Chelho’nun “Simyacı”sını okudunuz mu?

Tek Tırnak İşareti (‘ ’)

Tırnak içinde verilen cümlenin içinde yeniden tırnağa alınması gereken bir sözü, ibareyi belirtmek için kullanılır.

Edebiyat öğretmeni “Şiirler içinde ‘Han Duvarları’ gibisi var mı?” dedi ve Faruk Nafiz’in bu güzel şiirini okumaya başladı.

Yay Ayraç (Parantez) ( )

*** Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlenin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır.**

Yunus Emre’nin (1240?-1320)…

İmek fiilinin (ek fiil) geniş zamanı şahıs ekleriyle çekimlenir.

***Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır.**

İhtiyar – (Yavaş yavaş Kaymakam’a yaklaşır.) Ne oluyor beyefendi? Allah rızası için bana da anlatın…

***Alıntıların aktarıldığı eseri, yazarı veya künye bilgilerini göstermek için kullanılır.**

Eşin var, aşiyanın var, baharın var ki beklerdin

Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin? (Mehmet Akif Ersoy)

fulyahoca.com

Köşeli Ayraç (Köşeli Parantez) [ ]

*****Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda yay ayraçtan önce köşeli ayraç kullanılır.

Halikarnas Balıkçısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973)] en güzel eserlerini Bodrum'da yazmıştır.

Kesme İşareti (')

Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır.

Kurtuluş Savaşı'nı

Fatih Sultan Mehmet'e

Mehmet Emin Yurdakul'dan

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na

****Özel adlara getirilen yapım ekleri ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz.**

Türkçe

Türkçenin

Müslümanlık

Müslümanlıkta

Avrupalı

Aydınlı

****Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturum ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.**

Türkiye Büyük Millet Meclisine

Türk Dil Kurumundan

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığının

Bakanlar Kurulunun

Danışma Kurulundan

fulyahoca.com

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 112’nci Birleşiminin 2’nci Oturumunda

***Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur.**

TBMM’nin TDK’nin BM’de ABD’de

***Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur.**

1985’te 8’inci madde 2’nci kat

***Seslerin ölçü ve söyleyiş gereği düştüğünü göstermek için kullanılır.**

Bir ok attım karlı dağın ardına

Düştü m’ola sevdiğimin yurduna

İl yanmazken ben yanarım derdine

Engel aramızı açtı n’eyleyim (Karacaoğlan)

Güzelliğin on par’etmez

Bu bendeki aşk olmasa (Âşık Veysel)

SÖZCÜKTE YAPI

Kök: Sözcüğün anlamlı en küçük parçasıdır.

İsim Kökü: -mek, mak ekini alamaz (av,ev,su,çocuk)

Fiil Kökü:-mek,-mak ekini alabilir (oku-, ara-, gör-)

Gövde: Sözcüğün en az bir yapım eki almış halidir.

*sev-gi-li

göz-lük

çalış-kan

Ortak (İkili, Kökteş) Kök: Hem isim hem fiil kökü olarak kullanılabilen ve iki kullanım arasında anlam ilişkisi olan köklerdir.

sıva / sıva-

fulyahoca.com

göç / göç-

boya / boya-

eski / eski-

kuru / kuru-

Çamaşırlar **kuru**du mu ? (fiil kökü)

Kurunun yanında yaş da yanar. (isim kökü)

Sesteş (Eş Sesli) Kök: Söylenişleri aynı ama anlamları farklıdır, aynı türden ya da farklı türden olabilir.

Çocuk boncukları yan yana **diz**di.

Dizlerim ağrıyor.

Bu **yaz** çok şiir **yaz**dım.

EKLER

Yapım Eki

Sözcüklerin kök ve gövdelerine getirilerek onların anlamını veya türünü değiştiren eklerdir.

*Yapım eki alan sözcükle onun kökü arasında uzak da olsa bir anlam ilgisi vardır.

*Yapım eklerini ezberlemek gerekmez. Mantığını anlamak yeterlidir.

İsimden İsim Yapım Eki

tuz-lu

yaz-lık

av-cı

nesne-l

bitki-sel

kök-en

İsimden Fiil Yapım Eki

yaş-a-

su-la-

tulyahoca.com

az-al-

keder-len-

başka-laş

yan-sı-

Fiilden Fiil Yapım Ekleri

oku-t-

sev-in-

gül-dür-

çık-ar-

öv-ün-

çoğal-t-

Fiilden İsim Yapım Ekleri

sev-gi

bak-ım

yaz-ı

kıs-a

sına-v

ol-ay

bağla-ç

fulyahoca.com

Çekim Ekleri

İsim Çekim Ekleri

1-Hal (durum) Ekleri

Belirtme Hal Eki: -i

Yönelme Hal Eki: -e

Bulunma Hal Eki: -de

Ayrılma (Çıkma) Hal Eki: -den

2-Çoğul (Çokluk) Eki: -lar

3-İyelik Ekleri: -ım,-ın,-ı,-ımız,-ınız,-ınları

İyelik ekleri isimlere eklenerek onların kime, neye ait olduklarını bildirir.

Bu benim **hayatım**, kimse karışamaz.

Yazarın yeni **kitabı** çıkmış.

NOT: Belirtme eki -i ile 3. tekil kişi iyelik eki -i karıştırılmamalıdır. Kelimenin başına "onun" sözcüğünü ekleyerek kontrol edebiliriz. Uygun oluyorsa iyelik ekidir.

Kitabı daha yeni bitirdim. ("*Onun* kitabı daha yeni bitirdim" olmaz hal ekidir.)

Kitabı çok güzeldi. ("*Onun* kitabı çok güzeldi." olur iyelik ekidir.

4-İlgi Ekleri(Tamlayan Eki): -ın, -in, -un, -ün

kitab**ın** sayfası

okul**un** bahçesi

pencere**nin** kenarı

Fiil Çekim Ekleri

Haber (Bildirme) Kipleri

Görülen Geçmiş Zaman (-di'li): –di

Duyulan Geçmiş Zaman (-miş'li, Öğrenilen)- -miş

Şimdiki Zaman: -yor

Gelecek Zaman: -ecek

Geniş Zaman: -r

Dilek (Tasarlama) Kipleri

İstek Kipi :-e,-a

Dilek Şart Kipi: -se,-sa

Gereklilik Kipi: -meli, -malı

fulyahoca.com

Emir Kipi: -

YAPILARINA GÖRE SÖZCÜKLER

Basit Sözcük

Yapım eki almamış sözcüktür. Çekim eki alabilir.

oku-yor-du

ev-imiz-de

Türemiş Sözcük:

En az bir yapım eki almış sözcüktür.

av-cı-lık

su-la-

Birleşik Sözcük

En az iki sözcüğün birleşmesinden oluşur.

buzdolabı

imambayıldı

ayakkabı

hanımeli

vurdumduymaz

yeryüzü

Birleşik Fiiller

Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Etmek, eylemek, olmak, kılmak sözcükleriyle oluşturulur.

terk et-

hisset-

kaybol-

yardım et-

fulyahoca.com

Anlamca Kalıplaşmış Birleşik Fiiller

göze girmek

küplere binmek

ağzında bakla ıslanmamak

Kurallı Birleşik Fiiller

Tezlik Fiili (-ivermek)

*geliversin, yapıverdim

Yeterlilik Fiili (-ebilmek)

*kazanabilirim, okuyabilir

Sürerlik Fiili (-egelmek, -ekalmak, -edurmak)

*bakakaldım, gidedurun, süregelmiş

Yaklaşma Fiili (-eyazmak)

*düşeyazdım, öleyazdı

SÖZCÜK TÜRLERİ

İsimler (Adlar)

Canlı ve cansız varlıklara, çeşitli somut ve soyut kavramlara ad olan sözcük türüdür.

Özel İsimler

Özel adlar, benzerleri bulunmayan, yaratılışta tek olan varlıklara verilen adlardır.

Kişi adları: Köroğlu, Ali, Aslı...

Hayvan Adları: Pamuk, Karabaş, Tekir...

Yer Adları: Karadeniz, Muğla, Gaziantep...

Dil,din adları: Türkçe, Müslümanlık...

Ulus adları: Türkler, Araplar, İngilizler...

fulyahoca.com

Ülke adları: Türkiye, Almanya, İngiltere...

Kitap,dergi,gazete adları: Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Türk Dili dergisi , Cumhuriyet gazetesi...

Cadde,sokak,apartman adları: Atatürk Bulvarı, Koza Sokak, Sevgi Apartmanı...

Kurum,dernek, okul vb. adları: Türk Dil Kurumu, Kızılay, Atatürk Lisesi...

Coğrafya ile ilgili gezegen, kıta,bölge,ova,dağ,deniz,göl,nehir adları: Mars, Avrupa,Anadolu,Gediz Ovası,Ağrı Dağı, Van Gölü, Kızılırmak...

Cins İsimler (Tür Adları)

Aynı türden olan canlı cansız bütün varlık ve kavramlara verilen ortak adlardır.

Hayvan, bitki adları: kedi, köpek, elma, ağaç...

Araç adları: çekiç, iğne, tarak...

Akrabalık adları: anne, baba, dayı...

Organ adları: baş, gövde, kalp,ayak...

Giyecek,yiyecek, içecek adları: gömlek, armut, zeytin, su...

Renk adları: siyah, sarı, mavi...

Tekil İsimler

Sayıca tek bir varlığı karşılayan adlardır.

ev,ağaç,çocuk,kitap,güneş...

Çoğul Ad

Sayıca birden çok varlığı karşılayan adlardır. Adlara “-lar, -ler” çokluk eki getirilerek yapılır.

**Çoğul eki alan sözcükler çeşitli anlamlara gelen adlar oluştururlar:

Çoğullama

*Kitaplar,ağaçlar...

Aile,çevre

*Elifler bize gelecek.

fulyahoca.com

*Dayımlar İzmir'e taşındı.

Benzerleri

*Çelebiler, Orhan Gaziler buralarda yatıyor.

*Yeni Orhan Veliler yetişiyor.

Abartma

*Seni dünyalar kadar seviyorum.

Genelleme

*Sabahları burada koşu yaparım.

Aşağı yukarı

*O zamanlar on yaşlarındaydım.

Saygı

*Müdür Beyler birazdan burada olur.

Küçümseme

*Hanımefendiler nihayet uyanabilmişler.

Aynı gruptan varlıklar

*Sürüngenler,kemirgenler...

Sayı basamakları

*Onlar basamağı

On yıllık zaman dilimi

*Hala 1980'lerin müziğini dinliyor.

Topluluk Adı

Biçim bakımından tekil olduğu hâlde anlamca topluluk kavramı taşıyan adlardır.

*millet,ordu,kafile,halk,orman,sürü...

Not: Bazı sözcükler cümle içinde kazandığı anlamla topluluk adı olabilir:

Sınıfta kim var? - tekil ad

fulyahoca.com

Bu ***sınıf*** çok başarılı.-topluluk adı

Okul yazın temizlenecek.-tekil ad

Okul geziye gitti.-topluluk adı

Somut Adlar

Duyu organlarımızla görüp kavrayabildiğimiz ve tabiatta madde olarak var olan gerçek nesne ve varlıkların adlarıdır.

insan,ağaç,rüzgar,kedi...

Soyut Adlar

Görünürde madde olarak var olmayan, duyu organlarımızla kavranamayan, ancak düşüncelerimizde var olan kavramlara karşılık olan adlardır.

düşünce,bilgi,hayal,öfke,sevgi...

İSİM TAMLAMALARI

Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanın "-in" ilgi ekini tamlananın da "-i, si" 3.tekil kişi iyelik ekini aldığı tamlamalardır.

*tamlayan (ın) tamlanan (ı)

İstanbul'un baharı

çimenin yeşili

Belirtili İsim Tamlamalarının Biçim Özellikleri

1-Tamlayanla tamlanan yer değiştirebilir.

Toprakları verimlidir bu ovanın.

tamlanan tamlayan

2-Tamlayanla tamlanan arasına sözcük girebilir.

Bahçenin her yıl yeniden açan çiçekleri görülmeye değer.

tamlayan tamlanan

3-Tamlayan ve tamlanan sıfat alabilir.

Sessiz gecelerin derin yalnızlığı var hayatımda. (sessiz-sıfat, derin-sıfat)

fulyahoca.com

tamlayan tamlanan

4- Tamlayan ya da tamlanan düşebilir.

Çocukluğum mutluluk içinde geçti.

(benim çocukluğum)

5-Tamlama ekleri düşebilir.

Bizim çocuklar yarışmada birinci oldu.

(çocuklarımız)

Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı yalın halde bulunan, tamlananı 3.kişi iyelik ekini alan tamlamalardır.

tamlayan ( ) tamlanan (i)

yağmur kokusu

pencere kenarı

Belirtili İsim Tamlamalarının Biçim Özellikleri

1-Belirtisiz isim tamlamasının başına gelen sıfat sadece tamlayanı ya da tamlananı değil tamlamanın bütününü etkiler.

*mavi tarla kuşu

sıfat

*lezzetli un çorbası

sıfat

2-Belirtisiz isim tamlaması bir ismin sıfatı olarak kullanılabilir.

yosun yeşili gözler

sıfat isim

kar beyazı elbise

sıfat isim

fulyahoca.com

Takısız İsim Tamlaması

Tamlayan ve tamlananın, tamlama ekleri almadan oluşturdukları isim tamlamasıdır. Bu tür tamlamalarda tamlayan, tamlananın neyden yapıldığını anlatır.

İyi insan (insan iyiden yapılmamış,sıfat tamlaması)

Demir kapı (kapı demirden yapılmış, takısız isim tamlaması)

tahta masa

ipek eldiven

pamuk yorgan

Zincirleme İsim Tamlaması

Birden çok isim tamlamasının iç içe geçmesiyle oluşur.

belediye otobüsünün rengi

Türkiye'nin eğitim sorunları

köyün kaynak suyu

Sıfatlar

Adları niteleyen veya belirten sözcüklerdir. Bir sözcüğün sıfat olabilmesi için adın önüne gelerek onu nitelemesi veya belirtmesi gerekir.

Niteleme Sıfatları

Bir adı; durum, şekil, biçim, renk yönüyle niteleyen sözcüklerdir. Niteleme sıfatları, isme sorulan “Nasıl?” sorusunun cevabı olan sözcüklerdir.

yeşil yaprak, kırmızı gül, eski pantolon, kurumuş yapraklar, yıllanmış kitap, ince kumaş, yuvarlak gözlük...

****Niteleme sözcükleri fiil ya da fiilimsiyi nitelerse "zarf" olur.**

Sabırlı insanlar her zaman kazanır.

sıfat isim

Öğretmenimiz bize daima sabırlı yaklaşır.

zarf fiil

tuyahoca.com

Çocuklara her zaman sabırlı davranmak gerekir.

zarf fiilimsi

Belirtme Sıfatları

1- İşaret (Gösterme) Sıfatı

Adları işaret yönüyle belirten, onlara işaret eden sözcüklerdir. İsme sorulan "hangi" sorusuna cevap verir.

Bu ovalar, bu deniz başka nerede var?

Şu evin arkasında oturuyorlar.

O kitabı bana verir misin?

Şimdi **diğer** konuşmacı sahneye çıkacak.

Böyle bir insanı daha önce hiç tanımadım.

**İşaret sıfatları, belirttikleri adlar düşünce işaret zamiri olur.

O çocuğu tanımıyorum.

Onu tanımıyorum.

Bu konuyu bilmiyor.

Bunu bilmiyor.

2-Sayı Sıfatı

Varlıkların sayılarını gösteren, onları sayı yönüyle belirten sözcüklerdir.

Asıl Sayı Sıfatı :Varlıkların sayılarını kesin olarak belirten sözcüklerdir. İsme sorulan “kaç” sorusunun cevabıdır.

bir dilim ekmek, dört elma, iki araba...

Sıra Sayı Sıfatı:Varlıkların sırasını gösteren sözcüklerdir.İsme sorulan “kaçıncı” sorusunun cevabıdır.

ikinci kat, ellinci yıl, ilk yıl, son şans...

Üleştirme Sayı Sıfatı:Varlıkları sayıca bölümlere ayıran, paylaşma anlamı veren sözcüklerdir.İsme sorulan “kaçar” sorusunun cevabıdır.

üçerdilim pasta, ikişer elma...

fulyahoca.com

Kesir Sayı Sıfatı:Varlıkların parçalarının, bütüne olan oranlarını gösteren sıfatlardır.

binde bir olasılık, yarım saat, çeyrek ekmek...

3-Belgisiz Sıfat

İsimleri belirtirken kesinlik bildirmeyen sıfatlardır.

bir, birkaç, birçok, çoğu, kimi, bazı, bütün, tüm, başka, birtakım, her, hiçbir…

Tüm çocukları çok seviyorum.

Her kuşun eti yenmez.

Bu sene **bütün** konuları bitireceğim.

** "Bir" sözcüğü, hem belgisiz sıfat hem sayı sıfatı olarak kullanılabilir. "Bir" sözcüğünün yerine başka sayı getirilebiliyorsa, "bir" sözcüğü sayı sıfatıdır.

Bir gün beni anlayacaksın. (belgisiz sıfat)

Gelirken **bir** ekmek alır mısın? (sayı sıfatı)

**Belirttikleri isimler düşünce belgisiz sıfatlar, zamir olur.

Kimi insanlar sanata aşıktır.

Kimileri sanata aşıktır.

Birkaç öğrenci çok çalıştı.

Birkaçı çok çalıştı.

4-Soru Sıfatı

İsimleri soru yoluyla belirten sözcüklerdir.

nasıl, kaç, kaçıncı, kaçar, hangi, ne kadar, ne…

Ne iş yapıyorsun?

Ne kadar para harcadınız?

Hangi gün yola çıkıyorsunuz?

Nasıl kitapları seversin?

Bahçeye **kaç** ağaç dikildi?

Kaçıncı katta oturuyorlar?

fulyahoca.com

Adlaşmış Sıfat

Sıfat tamlamasında anlatımın kısaltılması için ad düşürülebilir. Bu durumda niteleme sıfatı adlaşır. Adın sonunda çekim eki varsa bu ek, sıfatın sonuna gelir.

Çalışkan öğrenciler her zaman başarılı olur.

sıfat ad

Çalışkanlar her zaman başarılı olur.

adlaşmış sıfat

Genç sanatçıların önü açılmalı.

sıfat ad

Gençlerin önü açılmalı.

adlaşmış sıfat

Sıfat Tamlaması

Sıfat ve adın oluşturduğu tamlamadır. Sıfatın olduğu her yerde bir sıfat tamlaması vardır. Sıfat "tamlayan" ad "tamlanan"dır. Sıfat daima addan önce gelir.

akıllı çocuk

sıfat ad

(tamlayan) (tamlanan)

siyah araba

sıfat ad

(tamlayan) (tamlanan)

ZAMİRLER

Adların yerini geçici olarak tutan sözcüklerdir.

Kişi (Şahıs) Zamirleri

Kişi adlarının yerine kullanılan sözcüklerdir.

fulyahoca.com

*ben, sen, o,biz, siz, onlar

Not: Ek alabilirler: bana, sana, bize, ondan, onları…

Sizinle ben geleceğim.

Sen sınıfındaki herkesten daha başarılısın.

Biz varken size söz düşmez.

Bence onlar da bu işin içinde.

İşaret Zamirleri

Adların yerini gösterme yoluyla tutan sözcüklerdir.

***Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar, buraya, şuraya, oraya, burası, şurası, orası, öteki…

Bunları şuraya bırakabilir miyim?

Böylesini daha önce görmemiştim.

Not: "O**"** ve "onlar" sözcükleri hem işaret hem de kişi zamiri olarak kullanılabilirler. Bu kelimeler insan isminin yerini tutuyorsa şahıs zamiri, insan dışı varlıkların yerini tutuyorsa işaret zamiridir.

Onu az önce gördüm, okula gidiyordu. (kişi zamiri)

Onu bu rafa yerleştirirsek çok güzel durur. (işaret zamiri)

Not: Bu, şu, o" sözcükleri bir isimden önce kullanılıyor, o ismi etkiliyorsa bu sözcükler zamir olmaktan çıkar, işaret sıfatı olurlar.

Bu adam ne söylüyor? (sıfat)

Bu, ne söylüyor? (zamir)

Öteki çocuk daha çalışkandır. (sıfat)

Öteki daha çalışkandır. (zamir)

Belgisiz Zamirler

fulyahoca.com

Herhangi bir varlığı kesin biçimde göstermeden ad yerine kullanılan, varlıkları belirsiz bir biçimde karşılayan sözcüklerdir.

*Bazıları, biri, kimi, hepsi, herkes, kimse, birçoğu, birkaçı, şey, birazı, çoğu, hiçbiri…

Hepimiz sınava çok iyi hazırlandık.

Kapıda tanımadığım birisi vardı.

Kimsenin ahı, kimsede kalmaz, derler.

Hiçbirinin ağzını bıçak açmıyordu.

Çocukların çoğu parka gitti.

Soru Zamirleri

Soru yoluyla adların yerini tutan sözcüklerdir.

*Ne, kim, kimi, hangisi, kaçı, nereye, nerede, nereden…

Kimden bahsediyorlar?

Giderken yanımıza ne alalım?

Arabayı nereye park ettin?

Hangisini alacaksın?

Dönüşlülük Zamiri

*kendi (kendim,kendin,kendisi,kendimiz)

Sınav sonuçlarını öğretmen kendisi açıkladı.

Not: Dönüşlülük zamiri kişi zamiriyle birlikte kullanılırsa pekiştirme anlamı katar. Anlatım bozukluğu değildir.

Bu ödevi ben kendim yaptım.

Geleceğinizi siz kendiniz belirleyeceksiniz.

Ek Halindeki Zamirler:

1-İlgi Zamiri: Belirtili ad tamlamalarında tamlanan sözcüğünün yerini geçici olarak tutan "-ki" ilgi zamiridir.

fulyahoca.com

Senin ödevin kolay, Elif'inki zor.

(Elif'in ödevi)

Onların okulu yolun karşısında.

Onlarınki yolun karşısında.

2-İyelik Zamiri:Adların sonuna gelerek onların kime ait olduklarını gösteren eklerdir. Ad tamlamalarında tamlayanın (kişi zamirinin) yerini tutar.

Çantam nerede? (benim çantam)

Amacın başarmak olmalı. (senin amacın)

Göreviniz burayı temizlemek. (sizin göreviniz)

fulyahoca.com

Yapılarına Göre Zamirler

1-Basit Zamirler: Kök halindeki zamirlerdir.

Bu, şu, sen, o, kim…

2-Birleşik Zamirler: Birden çok sözcüğün birleşmesiyle oluşan zamirlerdir.

Birçoğu

Birazı

**Zamirler yapım eki aldığında tür özelliklerini yitirip isim, sıfat ya da zarf olur.

Kimliğimi evde unuttum.

isim

(kim-lik)

Bencil insanlardan nefret ederim.

sıfat

(ben-cil)

Kimsesiz olmak çok zordur.

zarf

ZARFLAR (BELİRTEÇLER)

Eylemlerin, eylemsilerin, sıfatların ya da kendi türündeki sözcüklerin anlamlarını durum, zaman, miktar, yer-yön ve soru yönüyle belirten sözcüklerdir.

Durum Zarfları

*Fiile ve fiilimsiye sorulan “nasıl” sorusunun cevabıdır.

Hızlı koşan yarışmacı herkesi geçti. (nasıl koşan)

Ağır ağır yürüyordu.(nasıl yürüyordu)

Yarınki sınav için iyice hazırlandım.(nasıl hazırlandım)

O, düzenli çalışarak başarıyor.(nasıl çalışarak)

Yer-Yön Zarfları

Fiile sorulan “nereye” sorusunun yanıtıdır.

Yukarı çıktım.

Dışarı gitti.

Hep birlikte geri döndük.

Not: Her zaman yalın halde bulunur. Hal eklerinden birini alırsa isimleşir.

İçeri gir.

zarf

İçeriye gir.

isim

Nicelik (Miktar, Azlık-Çokluk) Zarfları (Ne Kadar?)

Fiilin, fiilimsinin, sıfatın ya da başka bir zarfın anlamını miktar bakımından belirtir. “Ne kadar” sorusuna yanıt verir.

Oldukça başarılıdır.

Çok yorulmuş.

Çok güzel bir kitap okudum.

Bu ayakkabılarla daha uzun görünüyorsun.

En hızlı koşan kazanır.

Soru Zarfları

fulyahoca.com

Fiilleri ve fiilimsileri soru yoluyla belirtir.

Nasıl konuşur?

Neden gelmedin?

Niçin gelmiyor?

Ne zaman gidecek?

Niye söylediklerimi dinlemiyorsun?

Not: "Ne" sözcüğü "neden, niçin" anlamında ise soru zarfı, bir adın yerini tutuyorsa soru zamiri, bir adı belirtiyorsa soru sıfatı olur.

Bu çocuk ne ağlayıp duruyor? (zarf)

Ne söylenip duruyorsun sen? (zarf)

Çantanda ne var? (zamir)

Gelecekle ilgili ne planların var? (sıfat)

Yapılarına Göre Zarflar:

1-Basit Zarflar: Yapım eki almamış zarflardır.

Yine çok güzel giyinmişsin.

Okul kapalıydı, geri döndük.

2-Türemiş Zarflar:

Yapım eki almış zarflardır.

Durmadan konuşması herkesi sıktı.

Konuya balıklama atladın yine.

3- Birleşik Zarflar:Birden çok sözcüğün birleşmesiyle oluşan zarflardır.

Niçin gelmedin?

(ne için)

Yağmur birdenbire bastırdı.

fulyahoca.com

EDAT-BAĞLAÇ-ÜNLEM

EDATLAR

Tek başına anlamı ve görevi olmayan ancak kendinden önce gelen sözcükle öbekleşerek anlam ve görev kazanan sözcüklerdir. Edatlar şunlardır:

1-GİBİ

Cümleye benzerlik, eşitlik, tezlik, olasılık gibi anlamlar katar.

Balıklar nar gibi kızardı. (benzerlik)

O da babası gibi çok çalışkandır. (eşitlik)

Bu iş olacak gibi. (olasılık)

2-İLE

****Biri bağlaç diğeri edat olan iki çeşit "ile" vardır. Bir cümlede "ile"nin yerine "ve"yi getirebiliyorsak bağlaç, getiremiyorsak edattır.**

İzmir'e uçakla gideceğiz. (edat)

Kardeşimle ben size geliyoruz. (bağlaç)

Onunla pek anlaşamıyoruz. (edat)

3-İÇİN

Cümleye amaç-sonuç, neden-sonuç, özgülük gibi anlamlar katar.

Piknik yapmak için deniz kenarına gittiler. (amaç-sonuç)

Diyet ve spor yaptığı için çok kilo verdi. (neden-sonuç)

Bu fedakarlıklar hep çocuklarımız için. (özgülük)

4-GÖRE

Cümleye görelik, karşılaştırma, oranlama, uygunluk gibi anlamlar katar.

Tatile gitmek için kafamıza göre bir yer bakıyoruz. (uygunluk),

Onun boyuna göre ayakları çok küçüktür. (orantı)

Geçmişte günümüze göre daha üretken sanatçılar varmış. (karşılaştırma)

5-KARŞI

fulyahoca.com

Cümleye genellikle yönelme anlamı katar.

Boğaz'a karşı oturup çaylarımızı yudumladık.

Ona karşı sorumluluklarım var.

6-KADAR

Cümleye zaman, yönelme, ölçü, nitelikte eşitlik, karşıtlık, karşılaştırma gibi anlamlar katar.

Gece yarısına kadar ders çalıştık. (zaman)

O da senin kadar iyi birisi. (eşitlik)

Ona laf anlatmak deveye hendek atlatmak kadar zor. (karşılaştırma)

7-KARŞIN, RAĞMEN

Karşıtlık, aykırılık ilgilisi kurar.

Yasak olmasına rağmen sigara içiyorlardı.

8-DOĞRU

Cümleye yer ve zaman bakımından yönelme ve yaklaşıklık anlamları katar.

Şu tarafa doğru yürüyünce karşınıza şehrin heykeli çıkacak.

Akşama doğru oradan ayrıldık.

Bize doğru geliyorlar.

***Doğru sözcüğü isim, sıfat ve zarf olarak da kullanılabilir.**

Her zaman doğruyu söyleyiniz. (isim)

Doğru sözden zarar gelmez. (sıfat)

Bana doğruyu söyle! (zarf)

9-ÜZERE

Cümleye amaç, koşul gibi anlamlar katar.

Dil öğrenmek üzere İngiltere'ye gideceğim.

Kitabını haftaya geri vermek üzere alıyorum.

Diğer Edatlar: Dek, değin, denli, beri, dolayı, ötürü, diye, değil, mi

fulyahoca.com

BAĞLAÇLAR

- Eş görevli sözcükleri, söz öbeklerini, cümleleri birbirine bağlayan ya da çeşitli anlam ilgileri kuran sözcük veya söz öbekleridir.

İLE , VE BAĞLAÇLARI

Aynı görevdeki sözcükleri birbirine bağlar.

- Küçük odanın ve mutfağın penceresi açık kaldı.
- Bu yıl tatile Antalya ve Mersin'e gideceğiz.
- Onun yanına gideceğim ve her şeyi anlatacağım.
- Evle okul arası çok uzak.
- Annesiyle babası yarın bize gelecek.

****Biri bağlaç diğeri edat olan iki çeşit "ile" vardır. Bir cümlede "ile"nin yerine "ve"yi getirebiliyorsak bağlaç, getiremiyorsak edattır.**

- İzmir'e uçakla gideceğiz. (edat)
- Kardeşimle ben size geliyoruz. (bağlaç)
- Onunla pek anlaşamıyoruz. (edat)

AMA , FAKAT BAĞLAÇLARI

***Karşıt anlamlı iki cümleyi birbirine bağlar.**

- Sınava iyi hazırlandı ama üniversiteyi kazanamadı.
- Onu aradık ama bulamadık.
- Söz verdin fakat sözünü tutmadın.

***Koşul anlamı katar.**

- Sinemaya gidebilirsin ama eve erken döneceksin.
- Sana bisiklet alacağım ama dikkatli süreceksin.
- *Pekiştirme anlamı katar.
- Soğuk ama çok soğuk bir yerdi.

ANCAK ,YALNIZ BAĞLAÇLARI

Yalnız sözcüğü; ama, fakat anlamında kullanılıyorsa bağlaçtır. Bir tek, sadece anlamında kullanılıyorsa edattır.

- Geziye yalnız bizim sınıf katıldı. (edat)

fulyahoca.com

- Onunla konuşurum yalnız sen de benimle geleceksin. (bağlaç)
- Bu işi ancak sen başarırsın. (edat)
- Az yiyor ancak kilo veremiyor. (bağlaç)

HEM…HEM BAĞLACI

Karşılaştırılan iki unsurun hepsi anlamını vermektedir.

- Hem ucuz hem kaliteli bir kazak aldım.
- Hem çalışıyor hem okuyor.

NE…NE BAĞLACI

Cümleyi anlamca olumsuz yapar. Karşılaştırılan iki unsurun hiçbiri anlamını verir.

- Sallanmaz o kalkışta ne bir mendil ne bir kol.
- Beni ne arıyor ne soruyor.

***İki karşıt sıfatı birbirine bağlarsa "ikisinin arası, ortası" anlamı verir.**

- Ne güzel ne çirkin bir kızdı.
- Ne tatlı ne ekşi.

YA… YA BAĞLACI

Karşılaştırılan unsurlardan birini ifade etmek için kullanılır.

- Ya bu deveyi güdeceksin ya bu diyardan gideceksin.
- Bu işe ya kardeşim ya Ali girecek.

Oysa, Oysaki, Halbuki

- Oysa ben geleceğini düşündüm.
- Oysaki bu işe girmeyi çok istemiştim.
- Halbuki o çok iyi biridir.

Öyleyse, Çünkü, Hatta

- Olanları duymamış mı, öyleyse ben ona anlatayım.
- Okula gelemeyeceğim; çünkü hastayım.
- Dün bize gelmiş, hatta birkaç saat bizi beklemiş.

"DE" Bağlacı

fulyahoca.com

Bağlaç olan de sözcükleri, cümleleri birbirine bağlayan bir sözcüktür. Kendinden önce gelen sözcükten ayrı yazılır.

- Bu akşam ikisi de ders çalışacak.
- Sen de mi geliyorsun?
- Ne iyi ettin de geldin.
- Olanları bana da anlattılar.

“Kİ” Bağlacı

Bağlaç olan "ki" kendinden önceki ve sonraki kelimelerden ayrı yazılır.

- Ben ki yedi iklimin padişahıyım.
- Onu tanımıyorum ki.
- Öyle sanıyorum ki artık gelmeyecek.
- Öğretmen edatları anlatacak mı ki?

Her Zaman Edat Olanlar:

için, mi, gibi ,kadar

Bazen Edat Olanlar:

ancak, yalnız, bir, tek (bunların yerine SADECE kelimesi gelebilirse edattır)

Her Zaman Bağlaç Olanlar:

ve, çünkü, ama, fakat, de, ki (de, ki ayrı yazıldığında)

Bazen Bağlaç Olanlar:

ancak, yalnız (bunların yerine AMA kelimesi gelebilirse bağlaçtır)

*”ile” yerine “ve” kullanılabilirse bağlaçtır, kullanılamazsa edattır.

fulyahoca.com

ÜNLEMLER

Bir olay ya da durum karşısında beliren korku, sevinç, üzüntü, şaşkınlık gibi duyguları yansıtan sözcüklerdir.

1-ASIL ÜNLEMLER

Her zaman ünlem olan, başka bir görevi bulunmayan ünlemlerdir.

Hişt, haydi, ey, hey, ah, aman, vah vah, of, oh...

2- ÜNLEM GİBİ KULLANILAN SÖZCÜKLER

Bazı sözcükler ve cümleler ünlem olmadıkları halde vurgu gereği ünlem değeri kazanabilir.

Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!

Dikkatli ol!

Yaşasın! Çok mutluyum.

3-YANSIMA ÜNLEMLERİ

Yansıma sözcüklerle oluşan ünlemlerdir.

Deh küheylan!

Tak tak!

Çat!

ÜNLEM CÜMLESİ

İçinde ünlemlerin yer aldığı cümlelerdir.

Aman efendim, bu ne güzel tesadüf! (ünlem cümlesi)

Sakın ha, kimseye söyleme! (ünlem cümlesi)

fulyahoca.com

FİİLLER (EYLEMLER)

Bir oluşu, bir durumu veya bir kılışı kip ve kişiye bağlayarak anlatan sözcüklere denir.

İsmi fiilden ayırmak için –me, -ma olumsuzluk ekini ya da –mak ,-mek mastar ekini kullanırız. Eğer bir kelimenin sonuna –ma ,-me olumsuzluk ekini ya da –mak ,-mek mastar ekini getirebiliyorsak o kelime fiil demektir. Getiremiyorsak o kelime isim soylu bir kelimedir.

*Geldi——— gelmedi ,gelmek

*Oturmuş—— oturmamış, oturmak

*Söylüyorum———- söylemiyorum, söylemek

Görüldüğü gibi yukarıdaki kelimelere –ma,-me ve –mak,-mek getirebilmekteyiz. Öyleyse bu kelimeler fiildir.

*Kitap——— kitapma , kitapmak

Yukarıdaki 'kitap' sözcüğüne ise bu ekleri getiremiyoruz. Öyleyse bu kelime isimdir.

Fiiller, anlattıkları hareketin niteliğine göre değişik özellikler gösterir. Bunları üç grupta inceleyebiliriz:

Kılış fiilleri

Eğer bir fiil geçişli ise (yani 'neyi', 'kimi' sorularını sorabiliyorsak) kılış fiilidir.

*kırmak ,atmak , dikmek, içmek, ezmek,delmek,yolmak,dizmek….

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiillere 'neyi kırmak?, neyi atmak…'sorularını yöneltebiliyoruz.

Öyleyse bu fiiller geçişlidir ve geçişli olduğu için de kılış fiilidir.

Oluş fiilleri

Fiil, öznenin kendi iradesi dışında geçirdiği değişimi anlatıyorsa ve bir hareket bildirmiyorsa o fiil oluş fiilidir.

*sararmak, yaşlanmak, uzamak, paslanmak, büyümek, solmak, acıkmak…

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiiller geçişli olmadığı için kılış fiili olamaz. Bir hareket olmadığı için ve eylem öznenin kendi isteği dışında gerçekleştiği için bu fiiller oluş fiilidir.

Durum fiilleri

Fiil, öznenin kendi iradesinde yani kendi isteği ile gerçekleşiyorsa ve fiil bir hareket ifade ediyorsa o fiil durum fiilidir.

fiilyanoca.com

*Yürümek, oturmak, gitmek, çıkmak, ağlamak…

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiiller, bir hareket bildirmektedir ve bu hareket kişinin kendi isteğiyle gerçekleşmektedir bu yüzden yukarıdaki fiiller durum fiilleridir.

Not: Durum fiilleri de oluş fiilleri de geçişsiz fiillerdir.

FİİLDE KİP: Kipler, haber (bildirme) ve dilek (isteme) kipleri olmak üzere ikiye ayrılır.

a)Haber Kipleri: Zaman eklerinin hepsine birden haber kipleri denir. Haber kipleri şunlardır:

1)Öğrenilen(duyulan) (miş'li) Geçmiş Zaman: Fiillere –miş ,-mış, -muş,-müş ekleri getirilerek sağlanır. Bu eylemler daha çok başkasından duyulma, aktarılma anlamı taşırlar. Bazen de farkında olmadan yapılma bildirir.

*Evleri yanmış.(başkasından duyma)

*Seni sormuşlar. (başkasından duyma)

*Aaa ! Çorabım kaçmış. (sonradan farkına varma)

*Mutfakta elimi kesmişim. (sonradan farkında olma)

*Bu solmuş elbiseleri giymemelisin.(sıfat fiil eki)

2)Görülen (di'li) Geçmiş Zaman: Eylemlere "dı,di,du,dü,tı,ti,tu,tü" ekleri getirilerek yapılır. Anlatan kişi harekete bizzat tanık olmuştur, eylemi görmüştür.

*Evleri yandı.

*Hep birlikte geziye gittik.

*Sınavı kazanabileceğini söyledi.

*Kalbim Ege'de kaldı.

*Beraber yürüdük bu sahillerde.

*Burada her zaman tanıdık insanlara rastlayabilirsiniz.(sıfat-fiil eki)

3)Şimdiki Zaman: Eyleme –yor eki getirilerek yapılır. Eylem ile anlatış aynı zamanda gerçekleşir.

*Ders çalışıyorum.

*Ne diyor?

*Çocuklar yine kavga ediyor.

Not: -makta,-mekte eki de fiile şimdiki zaman anlamı katar.

fulyahoca.com

*Bir soğuk yatakta büzülmekteyim.

*Lütfen sessiz olun şu an ders çalışmaktayım.

4)Geniş Zaman: Eylemlere –r, -ar, -er ekleri getirilerek yapılır.

*Senden sana sığınırım.

*Her sabah yürürüm.

*Bu yolun sonu nereye çıkar?

*Hep böyle güler yüzlü müsün? (sıfat-fiil eki)

Not: Geniş zamanın olumsuzu –mez, -maz'dır. Ancak 1.tekil ve 1.çoğul çekimlerde –me ,-ma şeklini alır.

*Gelmezsiniz ___ gelirsin *gelmem____gelirim

5)Gelecek Zaman: Eylemlere –ecek , -acak eki getirilerek yapılır.

*Sana olan aşkımı haykıracağım.

*Gelecek de bir gün gelecek.

*Mektuba yazacak sözüm kalmadı.

*Okuyacak da adam olacak.

*Açacak nerede?

b)Dilek Kipleri: Fiilin gerçekleşmesini ya da gerçekleşmemesini dilek,istek,gereklilik veya emir kavramları içerisinde veren kiplerdir. Bunlar haber kipleri gibi belirli bir zaman anlamı taşımazlar.

1)Dilek-şart kipi: Fiillerin kök ya da gövdelerine –se ,-sa eki getirilerek yapılır. Dilek- şart kipi cümleye bazen 'şart(koşul)' anlamı katarken bazen de 'dilek' anlamı katar.

*Ah şu sınavı bir kazansam!

*Sana olan duygularımı açıkça bir söyleyebilsem!

*Çalışırsan kazanırsın.

*Yaramazlık yaparsan bir daha seni getirmem.

2)İstek kipi: Fiil kök ya da gövdelerine –e, -a, -ayım, -eyim, -alım, -elim getirilerek yapılır.

*Sana duyduklarımı anlatayım

fuyahoca.com

*Seninle yine görüşelim.

*Bunu böyle bilesin

3)Gereklilik Kipi: Fiil kök ya da gövdelerine –meli,-malı getirilerek oluşturulur.

*Bu deneme sınavında birinci olmalıyım.

*Bu sorunun bir çözüm yolu olmalı.

*Şimdiye eve varmış olmalı. (olasılık, ihtimal)

4)Emir Kipi: Eylemin gösterdiği hareketin emir biçiminde yapılması gerektiğini ifade eder.

*Söyle yanıma gelsin.(3.tekil kişi emir eki)

*Lütfen işlerinizi iyi yapınız. (2.çoğul kişi emir eki)

*Çeneni kapa. (2.tekil kişi emir eki)

*Beni beklesinler (3.çoğul kişi emir eki)

Not: Emir ekleri ile şahıs eklerini birbiri ile karıştırmamak gerekir. Şahıs ekleri hiçbir zaman fiilin üzerine direkt olarak gelmez; ancak bir kip ekinden sonra gelebilir. Emir ekleri ise fiilin üzerine direkt olarak gelir.

*Geliyorsun, gitmelisin (şahıs eki)

*Gelsin, gitsin (emir eki)

FİİLLERDE BİRLEŞİK ZAMAN: Fiillere kip eklerinden sonra –idi ,-imiş, -ise ekeylemlerinden biri getirilerek yapılır. Kısacası, iki kip ekinin üst üste gelmesi durumudur.

*Yüzüme bu türlü bakmayacaktın. (Gelecek zamanın hikayesi)

*Gözünden akan bir damla yağmur olsaydım.(Şart kipinin hikayesi)

*Sen de gelecekmişsin.(Gelecek zamanın rivayeti)

*Bunu daha önce yapmalıymışım. (Gereklilik kipinin rivayeti)

*Bu konuyu anlarsanız netleriniz de artar. (Geniş zamanın şartı)

*Gülüyorsam mutlu olduğumdan değildir. (Şimdiki zamanın şartı)

*Bu köyde iki genç yaşarmış.(Geniş zamanın rivayeti)

FİİLLERDE ANLAM (KİP, ZAMAN) KAYMASI: Fiil çekimlerinde kullanılan kip ve zaman ekleri her zaman kendi anlamlarında kullanılmazlar. Bu ekler birbirlerinin yerlerine de

fulyahoca.com

geçebilir. İşte bir zaman kipi ya da bir dilek kipi başka bir kipin yerine kullanılmışsa burada bir zaman (anlam, kip) kayması var demektir.

*Derslerime her hafta düzenli olarak çalışıyorum.

*Arkadaşlar, bundan sonra daha yoğun bir şekilde çalışıyoruz.

*Fatih, o yıllarda pek çok sefer yapar.

*Soruları sonra çözersiniz.

*Mektubu yarın alır.

*Bütün bu soruları çözeceksin.

*Eser Selçuklulardan kalma olacak.

*Sabahları, erken kalkmayı seviyorum.

*Allah'ım bize yardım et.

EK-FİİL (EK-EYLEM): Ekfiil "i" fiilidir tek başına bir anlamı yoktur. Ekfiilin iki görevi vardır:1)İsim ve isim soylu kelimelere gelerek bu kelimelerin cümlede yüklem olmasını sağlar.(O iyi bir öğrenciydi.) 2)Çekimlenmiş fiillere gelerek birleşik zamanlı fiiller yapar. (Koşuyordum)

"-imek" dört basit çekimi vardır. Basit çekimli durumlarda sadece isim soylu sözcüklerde bulunur.

1)Bilinen Geçmiş Zaman(idi): Çalışkandım (çalışkan idim) ,çalışkandın, çalışkandı ,çalışkandık, çalışkandınız,çalışkandılar

Ekfiil sadece isme değil edata, zamire,sıfata, tamlamalara da gelebilir.

*İşte tüm bunları yapan oydu. (o idi) (ekfiil zamire eklenmiştir)

*Bu yaptıklarım senin içindi.(için idi) (ekfiil edata eklenmiştir)

2)Öğrenilen Geçmiş Zaman (imiş): İşçiymişim (işçi imişim) ,işçiymişsin,işçiymiş,işçiymişiz, işçiymişsiniz, işçiymişler

3)Şart Kipi (ise): Öğretmensem (öğretmen isem) ,öğretmensen ,öğretmense ,öğretmensek ,öğretmenseniz, öğretmenseler

4)Geniş Zaman: Ekfiilin geniş zamanında "i" fiili bugün tamamen düşmüştür.Ekfiilin geniş zaman ekleri sadece isme gelir.Çekimi şu şekildedir:

*İyiyim ,iyisin ,iyi(dir),iyiyiz,iyisiniz,iyidirler

Ekfiilin olumsuzu "değil"dir.Ekfiili bulmak için isme "değil" ekleriz.

fulyahoca.com

*Öğrenciyim ————- öğrenci değilim.

Önemli Uyarı: Ekfiilin geniş zamanına şekilce benzeyen diğer eklerle ekfiilin geniş zamanı karıştırılmamalıdır:

*Geliyorum (şahıs eki)

*Hastayım (ekfiilin geniş zamanı)

*Babam (iyelik eki)

*Babayım (ekfiilin geniş zamanı)

*Ölüm (Fiilden isim yapım eki)

*Benim kardeşim [tamlayan (ilgi) eki]

*Sen ne kadar güzelsin. (Ekfiilin geniş zamanı)

*Sen yine bana döneceksin. (şahıs eki)

YAPILARINA GÖRE FİİLLER:

Yapılarına göre fiiller üç grupta incelenir.

A) Basit Fiiller:

Hiçbir yapım eki almamış fiillerdir. Fiil köklerine gelen çekim ekleri (zaman, şahıs) fiilin anlamını değiştirmediğinden böyle fiillere de basit fiil denir.

* Durmuş bir saat de günde iki kez doğruyu gösterir.

* Güzel söz söyleyebilmek için güzel düşünmek gerekir.

* Dostluk bir şemsiyeye benzer.İnsan onları ancak kötü havalarda ister.

* İstediğim her şeyi yaptım; çünkü yapamayacağımı düşündüğüm şeyi istedim.

* Büyük adam büyük olduğunu; büyüklüğün küçüklük olduğunu bilir.

B) Türemiş (Gövde) Fiiller:

Yapım eki almış fiillerdir. Türkçede fiil türetmenin iki yolu vardır:

1) İsim kök ya da gövdelerinden fiil türetme:

* güzel-leş *sarı-ar *ışıl-da *göz-le

*az-al *ben-imse *ince-l *düz-el

fulyahoca.com

*su- sa * sivri-l *yaş-a * kan-a

2) Fiilden fiil türetme:

* sev-in *çık-ar * kız-ış *bak-ış

* öl-dür * taşı-t *at-ıl *kan-dır *koş-tur

C) BİRLEŞİK FİİLLER:

En az iki sözcüğün birleşmesiyle oluşan fiillerdir.

Üç grupta incelenir:

A) Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller:

Bir isimle bir fiilin anlam yönünden birleşip kaynaş -masıyla oluşur. Bu sözcüklerden biri ya da ikisi ger -çek anlamını yitirir.Deyimlerin çoğu bu türe örnektir.

* Sen kimsin ki bana kafa tutuyorsun?

* Bu tehditlerinle gözümü korkutamazsın.

* Annemin yemekleri hoşuna gitti mi?

* Odasında kitaplarına göz atıyordu.

* Adama laf anlatmaktan dilimde tüy bitti.

* Konuşulanlara ben de kulak kabarttım.

* İş için yüzlerce kişi başvurmuştu.

B) Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller:

İsim soylu bir sözcüğün üzerine –et , -ol , -kıl , -eyle gibi yardımcı eylemler getirilerek yapılır.

* Seven bu gönül seni asla terk etmeyecek.

* Hayat uykuyla uyanıklık arasında raks eder.

* Bu usanç duyan gözlerim bir şeyde karar kıldı.

* Seyreyleyelim mehtabı yıldızların altında.

UYARI 1: Bu türle yapılan birleşik fiilin isim kısmında bir ünlü düşmesi ya da bir ünsüz türemesi varsa birle- şik fiil bitişik yazılır.

* Akşamı seyredeyim senin bakışlarında.

fulyahoca.com

* Benliğime hakim olur bir deli rüzgar.

* Bir gün yeniden bana döneceğini hissediyorum.

* Ama dönsen de seni asla affetmeyeceğim.

* Sabreden derviş muradına ermiş.

UYARI 2 : Et- , ol- yardımcı eylemleri tek başına bir anlam taşıyorsa ve önündeki isimle kaynaşmamışsa kendi görevinde kullanılmış demektir yani asıl fiildir.

* Ben ettim sen etme.

* Köyümüzde şimdi kirazlar olmuştur.

* Elindeki gömlek ancak beş milyon lira eder.

* Boş zamanlarımda kütüphanede olurum.

C) ÖZEL (KURALLI) BİRLEŞİK FİİLLER:

İki fiilin birleşmesi yoluyla oluşur. Tamamı bitişik yazılır. Dört grupta incelenir:

1) Yeterlilik Fiili (fiil + ebil-) :

Cümleye gücü yetme ve olasılık anlamı katar.Fiilin üzerine **ebilmek** getirilerek oluşturulur.

* Okula geç kalırsam öğretmenim kızabilir. (o)

* Bu genç yaşımda ölebilirim (o)

*En güzel şiirlerimi söylemeden gidebilirim buralardan (o)

* Bir gece ansızın gelebilirim. (o)

* Sevinçten kapında bayılabilirim.

* Sınıfı geçebilirim (g.y)

UYARI: Yeterlilik fiilinin olumsuzunda **bil**– fiili düşer. Fiilin üzerine –ama , -eme getirilerek yapılır.

* Yapabilirim > yapamam. (yeterlilik birleşik fiilinin olumsuzu)

* yaparım > yapmam (geniş zamanın olumsuzu)

* Görebilirsin > göremezsin (yeterlilik birleşik fiilinin olumsuzu)

* Atamam kendimi mavi denize dünya güzel. (atabilirim: yeterlilik birleşik fiilinin olumsuzu)

fulyahoca.com

2. Tezlik Birleşik Fiili: (Fiil+iver-):

Cümleye tezlik çabukluk anlamı katar.

* Uzanıp tutuver elimi ne olur geri dön.

* Akşamın derin kızıllığında kayboluverdim.

* Uzanıverse gövdem taşlara boydan boya.

* Polisler kaçan hırsızı yakalayıverdi.

* Annesini görünce yanına koşuverdi.

NOT: Olumsuzluk eki –ma, -me asıl eylemden sonra gelirse önemsizlik, yardımcı fiil olan verden sonra gelirse olumsuz tezlik bildirir.

* Sen de o filmi görmeyiver. (önemsizlik)

* Her şeye maydanoz oluverme. (olumsuz tezlik)

3. Süreklilik Birleşik Fiili (fiil+ edur, kal, gel):

Cümleye devam etme, süreklilik anlamı katar.

* Bu hikaye yıllardır süregelir.

* Televizyonun karşısında uyuyakalmışım.

* Gidedursun turnalar, gurbet ellere.

* Listede ismimi göremeyince listeye bakakaldım.

4. Yaklaşma Fiili (fiil+ eyaz) :

Eylemin gerçekleşmesine çok az bir zaman kaldığını ifade eder.Az kalsın olacaktı anlamı verir.

* Kaldırımda yürürken düşeyazdım.

* Onu karşımda görünce korkudan öleyazdım.

fulyahoca.com

FİİLİMSİLER (EYLEMSİLER)

Fiilimsiler, fiillerden (eylemlerden) türeyen sözcükler olmalarına karşın fiillerin aldığı fiil "çekim eklerini" yani şahıs ekleri, haber ve dilek kiplerini alamayan, yalnızca fiillere gelen olumsuzluk eki olan "ma, me, maz, mez" eklerini alabilen sözcüklerdir. Fiilimsiler anlam olarak fiilerin anlamlarını taşırlar; ancak kip olarak fiilin anlamını taşımazlar.

*Fiilimsiler, fiil değildir ancak fiile benzer sözcüklerdir.
*Fiil gibi çekimlenemez ancak olumsuzları yapılabilir.
*İsim fiil, sıfat fiil ve zarf fiil olmak üzere üçe ayrılır.
*Bunların her biri için ayrı ayrı fiilimsi ekleri vardır.
*Bu ekler mutlaka fiil kök veya gövdelerine gelmek zorundadır.
*Eklendikleri fiilleri cümlede "isim, sıfat, zarf" yaparlar.
*Fiilimsiler cümlede doğrudan yüklem olmazlar, ek eylem alarak yüklem olurlar.

1-İsim Fiil (Mastar)

Fiillere getirilen "**-ma, -ış, -mak**" ekleri ile yapılır. Bu ekler büyük ünlü uyumu kuralına göre eklendiği sözcük içinde değişiklik gösterecekleri için "**-ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş, -mak, -mek**" şekillerinde olabilirler. Fakat ezberimizde kalıcı olması için "-ma, -ış, -mak" eklerini bilmemiz yeterlidir. Bu ekler fillere gelerek onları cümle içinde "isim" yaparlar.

Not: Ezberlemek için mayışmak kelimesini kullanabilirsiniz.

ÖRNEKLER

- **Görmekten** sonra **görülmek**, aşkın ikinci kademesiydi.
  Gör (fiil kökü) + mek (isim fiil eki)
- Mektup **yazmak** onun için huzur verici bir şeydi.
- Ben de sizinle tatile **gelmeyi** düşünüyordum.
- Bağlama **çalmayı** bu kadar çok seveni hiç görmemiştim.
- Programın **başlayışı** herkesi heyecanlandırdı.
- Onun **gelişiyle** oda bir anda sessizliğe büründü.

*Yukarıdaki isim fiil eki almış fiilimsilerin başka cümlelerde olumsuz şekilleri de mümkündür. Olumsuzluk eki isim fiil ekinden önce gelir.

Görmemek, görülmemek, yazmamak, gelmeme, çalmama, başlamayış, olmayış, sarılmayış, gelmeyiş, gülmeyiş…

NOT: İsim fiil eki aldığı halde ve fiilimsi olma kriterlerine uygun olduğu halde kalıplaşarak bir varlığın kavramın adı olan sözcükler vardır. Bunlar fiilimsi olarak kabul edilmezler.

- Elindeki **çakmak** ile oynaması annesini tedirgin etti.
- Her gün **dondurma** yersen çok hasta olabilirsin.
- Merak ettiğiniz bilgileri **giriş** kattaki danışmadan öğrenebilirsiniz.

fiilyahoca.com

NOT: Olumsuzluk eki olan "-ma, -me" eki ile isim fiil eki olan "-ma, -me" eki karıştırılmamalıdır.

- Ortalığı toplama görevini kardeşine verdiler. (İsim Fiil Eki)
- Bu saatte herkes uyuyor ortalığı toplama. (Olumsuzluk Eki)

2-Sıfat Fiil (Ortaç)

Fiillere getirilen "**-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş**" ekleri ile yapılır. Bu ekler de büyük ünlü uyumu kuralına göre eklendiği sözcük içinde değişiklik gösterecekleri için "**-an, -en, -ası, -esi, -maz, -mez, -ar, -er, -dık, -dik, -duk, -dük, -acak, -ecek, -mış, -miş, -muş, -müş**" şekillerinin olduğunu bilmeliyiz.

Aşağıdaki örneklerde sıfat fiillerin cümle içinde **sıfat** görevlerinde kullanıldıklarına dikkat ediniz. Sıfat fiil ekleri fiillere gelerek onları cümle içinde sıfat ya da adlaşmış sıfat yapar.

Not:Ezberlemek için anası mezar dikecekmiş kullanılabilir.

ÖRNEKLER

- **Çalışan** adamı herkes sever.
  (Niteleme Sıfatı) (isim)
  (Sıfat Fiil)
- **Gelen**, **gideni** aratır. (Adlaşmış Sıfat+ Sıfat Fiil)
- **Yıkılası** dağlar geçit vermez oldu.
- Bu çocuğun **sevilesi** bir yanı kalmamış.
- **Görünmez** kazaya da davetiye çıkarmayalım.
- **Aşılmaz** yollardan aşırdın beni.
- **Koşar** adımlarla bebeğini kucaklamaya gitti.
- **Gider** ayak herkesin canını yaktı.
- Ne zaman seninle olsam **tanıdık** bir kuş cıvıltısıyla uyanırdım her sabah…
- Bazen **bilindik** şiirlerle bile olsa göz doldurmayı iyi biliyordu.
- **Gelecek** sezonda en başarılı futbolcular bizim olacak.
- Böyle bir kazadan sağlam çıkabildiyse **verilmiş** sadakası var demek.

NOT: Sıfat fiillerin olumsuz şekilleri de mevcuttur.

- Çalışmayan adama kimse ekmez vermez.
- Olmayacak duaya amin denmez.

NOT: Bazı sıfat fiil ekleri ile başka ekler benzerlik göstermektedir. Bunları karıştırmamak gerekir. Fiilimsiler ve eklerini ayırt etmek için bir çok faktör var fakat en önemlisi eki alan sözcüğün fiil kök gövdesi olup olmadığına ve sözcüğün cümlede sıfat görevinde kullanılıp kullanılmadığına bakmaktır. Karıştırılan ekler:

- **Tutmaz** dizlerim birden düzeldi. **"-mez, -maz" =Sıfat Fiil Eki**
- Dedemin dizleri tutmaz. **"-mez, -maz" = Geniş Zaman Kipinin Olumsuzluk Eki**

- **Koşar** adımlarla yanıma geldi. **"-ar, -er" = Sıfat Fiil Eki**
- Her sabah mutlaka koşar. **"-ar, -er" = Geniş Zaman Kip Eki**

fuyafoca.com

- **Gelecek** yıl şampiyonuz. **"-acak, -ecek" = Sıfat Fiil Eki**
- Seneye bize gelecek. **"-acak, -ecek" = Gelecek Zaman Kip Eki**

- **Yırtılmış** pantolon ile dışarı çıkma. **"-mış, -miş, -muş, -müş" = Sıfat Fiil Eki**
- En sevdiği pantolonu yırtılmış. **"-mış, -miş, -muş, -müş" = Öğrenilen Geçmiş Zaman Kip Eki**

3-Zarf Fiil / Bağ Fiil (Ulaç)

Fiillere getirilen "**-ken, -alı, -madan, -ince, -ip, -arak, -dıkça, -e….-e, -r…..-maz, -casına, -meksizin, -dığında**" ekleri ile yapılır. Fiili zarf yapma görevi üstlenen bu eklerin diğer ekler gibi ünlü uyumlarına göre değişkenlik gösterdiğini bilmeliyiz.

Aşağıdaki örneklerde zarf fiillerin cümle içinde **zarf** görevlerinde kullanıldıklarına dikkat ediniz. Zarf fiil ekleri fiillere gelerek onları cümle içinde zarf yapar.

Not: Şu şekilde ezberlenebilir:

Kenyalıemadanınceiparakladıkça
Eve varmazcasına gelmeksizin çıktığında

ÖRNEKLER

- **Yatarken** ışıkları söndürmeyi unutma.
- Bu dünyaya **geleli** yüzü bir kez olsun gülmedi.
- **Görünmeden** kimseye gel gizli gizli.
- Masadaki tabaklar **kırılınca** ne yapacağını bilemedi.
- Bütün her şeyi **unutup** yeni bir hayata başlamak istiyordu.
- Fiilimsiler ile ek fiillere **çalışarak** sınavdan seksen almayı başardı.
- **Çırpındıkça** daha da batacağını anlamıştı.
- **Koşa koşa** yanına gitti.
- **Gelir gelmez** yatağa uzandı.
- **Ölürcesine** sevdiği için her dediğini yapıyordu.

NOT: "-ken" ekinin bazen isimlere gelir. Bu durumda bu eki alan kelime fiilimsi sayılmaz.

- Öğrenciyken çok zamanımızın olduğunu fark edememişiz. (Öğrenci = İsim)
- Çalışırken zamanın nasıl geçtiğini anlayamamışız. (Çalış = Fiil)

fiilihoca.com

Fiilde Çatı (Eylemde Çatı)

Cümlede, eylemin nesne alabilip alamamasına ya da öznenin, eylemde bildirilen işle ilgili olarak gösterdiği özelliğe eylem çatısı denir.

Not: Yüklemi isim olan cümlelerde fiil çatısı aranmaz.

Eylemler çatısı bakımından iki grupta incelenir:

- **A. Nesnesine Göre Fiiller**
- **1. Geçişli Fiil**
- **2. Geçişsiz Fiil**

- **B. Öznesine Göre Fiiller**
- **1. Etken Fiil**
- **2. Edilgen Fiil**
- **3. Dönüşlü Fiil**
- **4. İşteş Fiil**

A. Nesnesine Göre Fiiller

1. Geçişli Fiil

Nesnesi olan ya da nesne alabilen eylemlere "geçişli eylem" denir. Nesneyi, yükleme sorduğumuz "neyi, kimi, ne" sorularıyla bulduğumuz için, bu sorulara cevap veren eylemler geçişlidir.

Ben bu kitabı geçen yaz okumuştum.
Askerdeki arkadaşıma mektup yazdım.

Bu cümlelerde "okumuştum" eylemi "bu kitabı" nesnesini, "yazdım" eylemi "mektup" nesnesini aldığından geçişli bir eylemdir.

Topladığı çiçekleri vazoya yerleştirdi.
Babam, pazar sabahları gazete alırdı.
Diploma törenine kuzenini de davet etti.
Öğretmenimiz derste bize fıkra anlatırdı.

Not: Geçişli eyleme sahip olan cümlelerde kimi zaman nesne bulunmaz. Bu eylemler nesne almasalar da geçişlidir. Önemli olan, o eylemin nesne alabilecek durumda olmasıdır.

Öğretmen çok güzel anlattı.
Öğretmen konuyu çok güzel anlattı.

Bu cümlede nesne bulunmamasına rağmen, istenirse cümleye nesne getirilebildiği için "anlatmak" eylemi geçişlidir.

2. Geçişsiz Fiil

tuyahoca.com

Nesne alamayan eylemlerdir. Geçişsiz eylemler, “neyi, kimi, ne” sorularına cevap veremez. Geçişsiz eylemlerin yüklem olduğu cümlelere dışarıdan herhangi bir nesne getirilemez.

Onun anlattığı fıkraya hepimiz güldük.
Babamla hafta sonları balık tutmaya gideriz.

Bu cümlelerde yüklem olan “güldük” ve “gideriz” eylemleri nesne alamadığı için, geçişsiz bir eylemdir.

Aşağıdaki cümlelerde eylemler, nesne alamadıkları için geçişsizdir.

Dün gece televizyondaki film çok geç başladı.
Küçük kardeşim bugün erkenden uyandı.
Geleceğe her zaman umutla baktık.
Okul sonrası annesine ev işlerinde yardım ediyordu.

Not: Nesneyi bulmak için yükleme sorduğumuz “neyi, kimi, ne” sorularına “onu” sözcüğünü ortak bir cevap olarak verebiliriz. Cümleyi “onu” sözcüğü ile birlikte okuyarak cümledeki eylemin geçişli olup olmadığını kolayca anlayabiliriz.

Sabahtan beri burada (onu) bekliyorum.
Balonu uçan çocuk bir süre (onu) ağladı.

Bu cümlelerde nesne yoktur. Cümlelere “onu” sözcüğünü getirdiğimizde “beklemek” eyleminin geçişli, “ağlamak” eyleminin geçişsiz olduğunu görürüz.

Not: Geçişsiz iken -r, -t, -tır” eklerinden uygun olanını alarak geçişli hale gelen eylemlere oldurgan eylem denir.

Komik hareketleriyle hepimizi güldürdü.

Daha önce kullandığımız geçişsiz “gülmek” eylemine “-dür” eki getirilerek geçişli “güldürmek” eylemi elde edilmiştir. Aşağıdaki örneklerde geçişli ve geçişsiz eylemler bir arada verilmiştir.

Geçişsiz Eylem	*Oldurgan Eylem*
dolmak	*dol – dur – mak*
ağlamak	*ağla -t – mak*
düşmek	*düş – ür – mek*

Not: Geçişli iken -r, -t, -tır” eklerinden uygun olanını alarak tekrar geçişli yapılan eylemlere ettirgen eylem denir. Bu fiillerde işi, bir başkasına yaptırma anlamı vardır.

Yaşlı kadın askerdeki oğluna mektup yazdırdı.

Daha önce kullandığımız geçişli “yazmak” eylemine “-dır” eki getirilerek yine geçişli “yazdırmak” eylemi elde edilmiştir. Aşağıda, geçişliyken “-r, -t, -tır” eklerinden biriyle geçişlilik derecesi artırılıp ettirgen yapılmış eylemler verilmiştir.

fulyahoca.com

Geçişli Eylem	*Ettirgen Eylem*
açmak	*aç – tır – mak*
okudu	*oku -t -tu*
duymak	*duy – ur – mak*

B. Öznesine Göre Fiiller

Türkçede eylemler, öznenin eylemle ilgili olarak gösterdiği özelliğe göre dörde ayrılır.

1. Etken Fiil

Yüklemde belirtilen eylemi, öznenin kendisi yapıyorsa bu tür eylemlere "etken eylem", özneye de "gerçek özne" denir.

Çocuk, yaramazlık yapan küçük kardeşini dövdü.

Bu cümlede "dövmek" eylemi etkendir; çünkü "dövme" işini doğrudan özne (çocuk) gerçekleştirmektedir.

Aşağıdaki cümlelerde eylemler, altı çizili özneler tarafından doğrudan yapıldığı için etken çatılıdır.

Babam, evimize yeni mobilyalar almış.
Bulutlar, ağır ağır geçti üzerimizden.
Dün gece aniden kar yağdı.
İhtiyar, deniz kenarında gemileri seyrediyordu.
Kuşlar, gün batmadan yuvalarına dönüyordu.
Ünlü şair, daha çok, aşk şiirleri yazıyormuş.
Öğretmenimiz, derste güzel şiirler okurdu.

Not: Cümlede, gizli özne, yüklemde bildirilen işi doğrudan kendisi yaptığından aynı zamanda gerçek öznedir.

Ödevlerini bir an önce yapmalısın. (sen)

Bu cümlenin yüklemi, gizli özne olan "sen sözcüğüdür. Eylem özne tarafından yapıldığı için, "yapmak" eylemi etkendir.

2. Edilgen Fiil

Edilgen eylemin yüklem olduğu cümlelerde özne, yüklemde bildirilen işi yapmaz; başkasının yaptığı işten etkilenir. Edilgen eylem, "-n" ve "-l" ekiyle türetilir ve cümleye "başkası tarafından yapılma" anlamı katar. Edilgen eylemin yüklem olduğu cümlede özne "sözde özne" olarak adlandırılır.

Küçük kardeş, yaramazlık yaptığı için dövüldü.

Bu cümlede yükleme "Dövülen kim?" sorusunu sorarsak öznenin "küçük kardeş" olduğunu görürüz. Ancak "-I" ekini alan "dövüldü" eylemi, özne tarafından değil, başkası tarafından

fuyanca.com

yapılmıştır. Yani burada özne, işi yapan öğe değil; başkasının yaptığı işten etkilenen öğe durumundadır. Dolayısıyla burada gerçek özne değil, "sözde özne" vardır.

Aşağıdaki cümleleri incelediğimizde, eylemlerin başkaları tarafından yapıldığını, dolayısıyla bu eylemlerin edilgen çatılı olduğunu görüyoruz.

Sınıfımıza yeni bir başkan seçildi.
Okulumuza yeni bilgisayarlar alınmış.
Bayram öncesi caddeler güzelce temizlendi.
Kasabamıza yeni parklar yapılacak.
Sınavda birinci olan öğrenci ödüllendirildi.
Sınavı bitirmeden çıkmamamız gerektiği söylendi.
Bu yazarımızın yapıtları dili yalın olduğu için çok okunur.
Cadde ve sokaklar bayraklarla süslendi.

Not: Edilgen çatılı cümlelerde işi yapan, cümle içinde geçse bile eylem yine "edilgen"dir.

Suçlu, polis tarafından Bursa'da yakalandı.

Bu cümlede, "yakalanma" işinin "polis tarafından" yapıldığı görülüyor. Ancak yükleme sorulan "Yakalanan kim?" sorusuyla,"suçlu" sözcüğünün özne olduğunu görürüz. Dolayısıyla "yakalandı" eylemi, "-n" ekini alıp "başkası tarafından yapılma" anlamı taşıdığı için edilgen bir eylemdir.

3. Dönüşlü Fiil

Özne, yüklemde belirtilen eylemi hem yapıyor hem de yaptığı bu eylemden etkileniyorsa bu tür eylemlere "dönüşlü eylem" denir. Dönüşlü eylemler de edilgen fiiller gibi "-I" ve "-n" ekiyle türetilir. Dönüşlü eylemin yüklem olduğu cümlede "kendi kendine yapma" anlamı vardır. Dönüşlü fiillerde özne gerçek öznedir.

Çocuk, yaptığı hata nedeniyle dövündü.

Bu cümlede öznenin (çocuk) "dövünme" işini kendisinin yaptığını ve bu işten yine kendisinin etkilendiğini görüyoruz. Dolayısıyla cümlenin yüklemi dönüşlü bir eylemdir.

Aşağıdaki cümlelerin yüklemlerini incelediğimizde, öznelerin, yüklemde bildirilen işi "kendi kendilerine yaptıklarını ve yaptıkları işten yine kendilerinin etkilendiklerini" görüyoruz.

Sınavı kazandığımı duyunca çok sevindim.
Babam, uzun yıllar çalıştığı işyerinden ayrıldı.
Sarsıntıyı duyunca hemen telefona sarıldı.
Prova saati yaklaşınca elbiselerini giyindi.
Dedesi her zaman madalyasıyla övünürdü.

Not: Edilgen eylem ve dönüşlü eylem; aynı eklerle oluşturulduğundan karıştırılabilir. Edilgen çatılı eylemlerin öznesi sözde öznedir, yani eylemi gerçekleştiren belli değildir. Dönüşlü fiillerin öznesi ise gerçek öznedir, yani eylemi gerçekleştiren öznenin kendisidir.

Onu aramadığım için bana kırılmış.

fulyahoca.com

Bu cümlede “kırılma” eylemini öznenin kendisi yapmış, yaptığı işten de kendisi etkilenmiştir. Yani yüklem dönüşlü bir eylemdir.

Öğrenciler bahçedeyken sınıfın camı kırılmış.

Bu cümlede bildirilen “kırılma” eylemini öznenin kendisi değil, bir başkası yapmıştır. Dolayısıyla eylem edilgen çatılıdır.

4. İşteş Fiil

Yapılması için birden fazla öznenin gerektiği eylemlerdir, işteş çatılı eylemler “-ş” ekini alır. Bazı fiiller ise kök olarak “-ş” ile bitmiştir ve işteş özellik gösterir.

Çocuk, arkadaşıyla yok yere dövüştü.

Bu cümlede “dövüştü” eylemi, “-ş” ekini aldığı ve birden fazla kişi tarafından yapılmayı gerektirdiği için işteş bir eylemdir, işteş eylemlerde özne tekil bile olsa yüklemde bildirilen iş, birden fazla kişiyi gerektirir.

İşteş eylemler, öznelerin işi yapma durumuna göre ikiye ayrılır:

a. Karşılıklı İşteş Fiil:

Özneleri bir işi karşılıklı olarak yapan işteş eylemlerdir.

Ünlü yazarla geçen yıl bir kitap fuarında tanıştık.

Bu cümlede iki kişinin karşılıklı olarak birbirini tanıması anlatıldığı için “tanışmak” eylemi karşılıklı işteş bir eylemdir.

Aşağıdaki cümlelerin yüklemleri, karşılıklı işteş eylemlerdir.

Toplantıda yeni projeyi uzun uzun tartıştık.
Onunla en son geçen ay görüşmüştüm.
Yurtdışındaki arkadaşımla birkaç yıl mektuplaştık.
Yıllar sonra gördüğüm arkadaşımla hasretle kucaklaştık.
Kazandığımız parayı akşamüstü paylaştık.

Not: Bazı eylemlerde “-ş” eki kalıplaştığı için sözcükten ayrılmaz. Gerçekleştirilmesi için birden fazla kişi gerektiren yani anlamca işteşlik taşıyan bu eylemler de işteş eylemdir.

İki dargın arkadaş bu bayramda barıştı.
Gençliğinde okul takımında güreşirmiş.

b. Birlikte İşteş Fiil:

Aynı işi hep birlikte yapma anlamı taşıyan işteş eylemlerdir.

Öğretmenin anlattığı fıkraya bütün sınıf gülüştü.

tuvanca.com

Bu cümlede, eylem, bir işi karşılıklı olarak yapma değil; hep birlikte yapma anlamı taşıdığı için "gülüşmek" eylemi birlikte işteş bir eylemdir.

Aşağıdaki cümlelerin yüklemleri, birlikte işteş eylemdir.

Park görevlisini gören çocuklar sağa sola kaçıştı.
Yırtıcı kuşlar köyümüzün üzerinde uçuşuyordu.
Çocuklar heyecanla denize koşuştular.
Hepimiz küçücük bir odaya doluştuk.
Yolcular havalimanında bekleşiyordu.
Herkes yeni arabanın başına üşüştü.

Not: Bazı eylemler, aldığı ek nedeniyle işteş gibi gözükse de tek başına yapılabildiğinden işteş değildir. Cümlede özne birden çok bile olsa, iş bir kişi tarafından gerçekleştirilebiliyorsa o eylem işteş değildir.

Yolcular trene zor yetişti.

Bu cümlede "yetişmek" eylemi, birden fazla özne almasına rağmen işteş değildir. Çünkü bu eylemde bildirilen iş, bir kişi tarafından da yapılabilir. Aşağıdaki cümlelerde eylemler, bir kişi tarafından da yapılabildiği için işteş çatılı değildir.

Yorucu bir günün sonunda dağa ulaştık.
Otobüsten iner inmez kalabalığa karıştı.
Aylarca bu sınav için çalıştı.
Uzun süre geçmesine rağmen buraya alışamadı.

CÜMLE TÜRLERİ

YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE

Fiil Cümlesi

*Yüklemi çekimli fiil olan cümlelere denir.

İnsan aklın sınırlarını zorlamadıkça hiçbir şeye **erişemez.**

Seçilmiş birkaç kitaptan güzel ne **olabilir.**

İsim Cümlesi

*Yüklemi isim olan cümlelere denir.

Bütün çocuklar **birer çiçektir.**

Düşünmeden konuşmanın cezası sonradan düşünmeye **mahkum olmaktır.**

fulyahoca.com

ÖĞELERİNİN DİZİLİŞİNE GÖRE

Kurallı (Düz) Cümle

*Yüklemin, cümlenin sonunda olduğu cümledir.

Ben senin en çok bana yansımanı **sevdim.**

Devrik Cümle

Yüklemi sonda olmayan cümledir.

Bir kitap **okuyordun** dalgın..
İçinde insanlar seviyor, ya da ölüyorlardı.
Genç bir adamı **öldürdüler** romanda.

Eksiltili Cümle

*Yüklemi olmayan, bitmemiş cümledir.

Borç vermekle, düşman vurmakla…

İçimde bir sıkıntı…

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

Olumlu Cümle

*Yüklemin bildirdiği eylemin yapıldığını, gerçekleştiğini ya da gerçekleşebileceğini belirten cümleler olumludur.

Öğretmenin sorduğu soruyu doğru cevapladım.

Bir eylüldü başlayan içimde
Ağaçlar dökmüştü yapraklarını
Çimenler sararmıştı
Rengi solmuştu tüm çiçeklerin
Gökyüzünü kara bulutlar sarmıştı

Olumsuz Cümle

Yüklemin bildirdiği işin gerçekleşmediğini anlatan cümleler olumsuzdur. Olumsuzluk eki "–me,-ma"dır. Olumlu isim cümlesi "yok, değil" ya da "sız" ekiyle olumsuz yapılır.

O kimseye inanmıyor.

Eski tadı yok bu sokakların.

Bugün hiç ders çalışmadı.

tulyahoca.com

O çok düşüncesiz.

**Yapıca (Biçimce) Olumlu Anlamca Olumsuz Cümle

Yükleminde olumsuzluk eki ya da sözcüğü bulunmadığı halde anlamı olumsuz olan cümlelerdir.

Ben onu hiç üzer miyim? (üzmem)

Ne sana kırıldım ne ona. (ikinize de kırılmadım)

Sanki çok çalıştı da yoruldu! (çalışmadı)

Bir daha onu ne ararım ne de sorarım. (aramam sormam)

**Anlamca Olumlu Yapıca (Biçimce) Olumsuz Cümle

Ne kadar çalışkan olduğunu bilmez miyim? (bilirim)

Seni anlamıyor değilim. (anlıyorum)

Aslında o da anlayışsız değil. (anlayışlı)

Neden üzülüyorsun, sanki sana iş mi yok? (var)

Soru Cümlesi

Soru eki ya da soru sözcükleriyle oluşturulan cümlelerdir.

Hazırlıklar bitti mi?

Ne dönüp duruyor havada kuşlar?
Nerden çıktı bu cenaze? Ölen kim?
Bu kaçıncı bahçe gördüm tarumar?

*Bazı cümlelerde kuruluş ve biçim yönünden soru bildiren sözcükler olmasına rağmen bu cümleler yanıt istemedikleri için anlam olarak soru cümlesi sayılmaz. Böyle cümlelere **sözde soru cümlesi** denir.

Aniden karşıma çıkmasın mı? (çıktı)

Nedir sizin elinizden çektiğim?

tulyahoca.com

Ünlem Cümlesi

*Bir korkuyu, bir sevinci, bir şaşkınlığı, bir coşkuyu, bir hayranlığı, vb. dile getiren cümlelerdir.

Vah vah, zavallı çocuk!

Aman, dikkat et!

YAPISINA GÖRE CÜMLELER

Basit Cümle

*Bir yüklemi olan ve yan cümleciği olmayan cümledir.

Bugün saatlerce ders **çalıştım.**

Arkadaşlarla tatile **çıkacağız.**

Birleşik Cümleler

1)Girişik Birleşik Cümle

*Yan cümlecik fiilimsi ile kurulur. Yani içinde fiilimsi olan cümlelerdir.

Öğretmen geç **gelen** öğrencileri sınıfa almadı.

İstediği üniversiteyi kazandı.

Sınavı **kazanmak** için planlı çalışmak gerekir.

2)Ki'li Birleşik Cümle

*Yan cümlecik ki bağlacı ile oluşur. Bu cümlelerde temel cümle genellikle "ki" den önce gelir.

Anladım ki artık gelmeyecek.

Kitapları öyle seviyor ki evinde bir kütüphanesi var.

O kadar çok çalıştı ki artık dinlenmek istiyor.

3)Şartlı (Koşullu) Birleşik Cümle

*Yan cümlecik se,sa şart eki ile oluşur.

Filme zamanında yetişemez**se**k bizi içeri almazlar.

Yeterli çalışır**sa**n istediğin puanı alırsın.

fulyahoca.com

4) İç İçe Birleşik Cümle

*Yan cümleciği başka bir cümle tarafından oluşturulur.

Ben sana, **çalışırsan başarırsın,** demiştim.

Dostoyevski "**Sevgi her zaman karşılık görür, kin de.**" demiştir.

Sıralı Cümle

*Birden fazla yüklemi bulunan cümlelerdir.

Uyandı, yüzünü **yıkadı**, **giyindi,** arabasına **bindi**, işe **gitti.**

Toplantı **bitti,** herkes odasına **kapandı.**

1) Bağımlı Sıralı Cümle

*Öğelerinden en az biri ortak olan sıralı cümlelerdir.

Mavi kazağı aldı, annesine hediye etti. (**mavi kazağı** nesnesi ortaktır)

Çocukları evden aldım, parka götürdüm. (**çocukları** nesnesi ortaktır)

2) Bağımsız Sıralı Cümle

*Hiçbir öğesi ortak olmayan sıralı cümlelerdir.

Her şey çok güzeldi, tatil çok iyi geçti.

Annesi çocukları giydirdi, yola çıktılar.

Bağlı Cümle

*Yüklemlerin birbirine bağlaçla bağlandığı cümlelerdir. Bağlı cümle ile sıralı cümle arasındaki tek fark, bağlı cümlelerin bağlaçlarla, sıralı cümlelerin noktalama işaretleriyle birbirine bağlanmasıdır.

Çocuk **hem** çalışıyor **hem** okuyor.

Ödevini bitir **ve** kitap oku.

Şimdilik karışmayalım **ama** gelişmeleri yakından izleyelim.

*Cümleler arasında öğre ortaklığı varsa **bağımlı bağlı,** yoksa **bağımsız sıralı** cümle olur.

tuyahoca.com

CÜMLENİN ÖĞELERİ

TEMEL ÖĞELER

Yüklem (Fiil, Eylem)

Cümledeki işi, hareketi, yargıyı bildiren çekimli unsura yüklem denir. Yükleme, cümlede yargı bildiren çekimli öge de diyebiliriz. Yüklem, yukarıda belirttiğimiz gibi, cümlenin temel ögesidir. Yani yüklem olmadan cümle de oluşmaz.

» Ben işlerimi zamanında yaparım.
cümlesinde "yapmak" sözcüğü, bir yargı taşıdığı için yüklemdir.

» Buradaki evlerin hepsi çok güzeldi.
cümlesinde "güzeldi" sözcüğü bağımsız bir yargıyı sonuca bağladığı için yüklemdir.

» Komşu, komşunun külüne muhtaçtır.
cümlesinde ise "muhtaç" ismi, ek eylemin geniş zamanı ile çekimlenerek yüklem görevini üstlenmiştir.

**Yüklemi bulmak için herhangi bir soru yoktur. Fiiller ya da isim soylu sözcükler çekimlenerek bu görevi üstlenir. Yüklem bir sözcükten oluşabileceği gibi sözcük grubundan da oluşabilir.

» Kadın, çocuğunu çok **merak ediyordu.**

» Babamın çantası, **arabanın bagajındaymış.**

Özne

Yüklemin bildirdiği iş, oluş ya da durumu yapan veya cümledeki olanı karşılayan ögeye özne denir. Özne, cümlenin temel öğesidir; ancak her cümlede bulunmak zorunda değildir.

Özne, fiil cümlelerinde işi yapandır. İsim cümlelerinde bir eylem bulunmadığı için özne, yüklemin bildirdiği durumda olandır. Özne, yükleme sorulan "kim, ne?" soruları ile bulunur. Ancak özellikle "ne" sorusu, nesneyi bulmak için de sorulduğundan, özne sorusunu yükleme "yapan kim, olan ne?" biçimlerinde sormamız daha doğru olur.

» Çocuklar bahçede neşeyle koşuyor. (koşan kim?/ kim koşuyor?)
cümlesinde "koşma" eylemini gerçekleştiren "çocuklar"dır. Bunu yükleme sorduğumuz "koşan kim?" sorusu ile bulabiliyoruz.

» Bugün hava çok güzeldi. (güzel olan ne?)
cümlesinde özneyi bulmak için sorumuzu yüklemle birlikte sorarız: "Güzel olan ne?" Cevap durumundaki "hava" sözcüğü özne görevindedir.

Özne; gerçek özne, gizli özne ve sözde özne olmak üzere üç grupta incelenir:

fiilyahoca.com

*Gerçek (Açık) Özne

Yüklemin bildirdiği yargıyı gerçekleştiren ya da yargının konusu olan varlığın cümlede açıkça ifade edildiği öznedir.
Örnek
» Bu konuyu bize Aydın anlatacak. (anlatacak olan kim?/ kim anlatacak?)
cümlesinde "Aydın" öznedir. Çünkü yüklemde bildirilen "anlatma" işini yapan durumundadır.

*Gizli Özne

Cümlede bir sözcük olarak bulunmayan, yüklemin çekiminden anlaşılan öznelere gizli özne denir.

» Bu konuyu size anlatacağım. (anlatacak olan kim?/ kim anlatacak?)
cümlesinin yüklemi "anlatacağım" sözüdür. Özneyi bulmak için "anlatacak olan kim?" diye soruyoruz, "Ben" cevabı alıyoruz; ancak bu söz cümlede yok, biz bunu yüklemin bildirdiği şahıstan çıkarıyoruz. Öyleyse bu cümlenin öznesi gizli öznedir.

» Dün akşam çok eğlendik. (eğlenen kim? → biz → gizli özne)
» Bize soğuk davranıyor. (soğuk davranan kim? → o → gizli özne)

Sözde Özne

Eylemin kim tarafından yapıldığı belli olmayan cümlelerde işten etkilenen unsur özne kabul edilir. Böyle öznelere sözde özne denir.

» Bu konu çok iyi anlaşıldı.
cümlesinin yüklemi "anlaşıldı" sözüdür. Özneyi bulmak için "anlaşılan ne?" diye soruyoruz, "Bu konu" cevabı alıyoruz. "Bu konu" sözü burada özneymiş gibi gözükse de aslında işi yapan değil, işten etkilenen konumundadır. "anlaşılma" eyleminin kimin tarafından yapıldığı belli değildir, bu eylem sonucunda "bu konu"nun anlaşıldığı bellidir. Eylemin kimin tarafından yapıldığı belli olmadığı için "bu konu" özne olarak kabul edilmektedir.

NOT: Söz ya da söz öbekleri cümlede özne olabilir. Ad tamlaması, sıfat tamlaması özne olarak kullanılabilir.
Örnek
» **Uzun boylu, genç biri** kapıyı açtı.

» **Dolabın kapısı** kilitliydi..

Yardımcı Ögeler

Cümlenin yardımcı öğeleri nesne, dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı), zarf tümleci (zarf tamlayıcısı) ve edat tümlecidir.

fulyahoca.com

Nesne

Nesne, cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen öğedir. Nesne, sadece yüklemi geçişli olan fiil cümlelerinde vardır ve yükleme sorulan “ne, neyi, kimi?” sorularıyla bulunur.
Örnek
» Bugün seni çok aradım. (kimi aradım?)
cümlesinde yükleme sorulan “kimi?” sorusuna cevap veren “seni” sözcüğü nesnedir.

» Fuardan kardeşime kitap aldım. (ne aldım?)
cümlesinde “ne” sorusuna cevap veren “kitap” sözcüğü nesnedir.

Nesneyi belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür:

Belirtili Nesne

Yükleme sorulan “neyi, kimi?” sorularına cevap veren sözcük ya da sözcük gruplarıdır. Belirtili nesne durumundaki sözcük ya da sözcükler yükleme belirtme hâl ekiyle (-i) bağlanır.

»Bu maçı mutlaka izlemeliyim. (neyi izlemeliyim?) (belirtili nesne)
cümlesinde “neyi” sorusuna cevap veren “bu maçı” sözü belirtili nesne olarak kullanılmıştır.

Belirtisiz Nesne

“-i” belirtme hâl ekini almayan ve özneyi bulduktan sonra yükleme sorulan “ne?” sorusuna cevap veren sözcükler, belirtisiz nesne olur.

» Adam bir çuval taşıyordu? (ne taşıyordu?) (belirtisiz nesne)
cümlesinde yükleme sorulan “ne” sorusuna “bir çuval” cevabını alıyoruz. Bu sözcük yalın olarak kullanıldığından yani belirtme hâli eki almadığından belirtisiz nesnedir.

NOT: Cümlenin öğeleri bulunurken özne ve nesneyi karıştırmamak için önce yüklemi, sonra özneyi, daha sonra da nesneyi bulmalıyız.

Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı)

Dolaylı Tümleç, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan ögedir.

Cümlede yaklaşma, bulunma, uzaklaşma bildiren, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan öğedir. Yer tamlayıcısı “-e, -de, -den” ekleriyle oluşan sözcük veya sözcük gruplarıdır. Dolaylı tümleç, yükleme sorulan “kime, kimde, kimden; nereye, nerede, nereden; neye, neyde, neyden?” gibi sorularla bulunur.

» Baş ucumdaki lâmbayı yakıp, saate baktım. (neye baktım?) (yer tamlayıcısı)
cümlesinde yükleme sorulan “neye” sorusuna cevap veren “saate” sözcüğü dolaylı tümleçtir.

» Seninle evde konuşacağım. (nerede konuşacağım?) (dolaylı tümleç / yer tamlayıcısı)
cümlesinde yükleme sorulan “nerede” sorusuna cevap veren “evde” sözcüğü dolaylı tümleç görevindedir.

fulyaoca.com

NOT: İsmin "-e, -de, -den" hâl eklerini alan her sözcük cümlede dolaylı tümleç görevinde bulunmaz. Bu ekleri alan sözcükler, cümlede zaman veya durum bildirirse, zarf tümleci olur.
Örnek
» Tam iki saat ayakta bekledik." (zarf tümleci)
» Unutma, akşama seninle buluşacağız." (zarf tümleci)
Yukarıdaki cümlelerde "ayakta ve akşama" sözleri zarf tümleci görevindedir. Bunu yükleme sorduğumuz sorulardan da anlayabiliriz. Birinci cümlede hâl ekini alan sözcük "nasıl", ikinci ve üçüncü cümledeki sözcükler ise "ne zaman" sorularına cevap vermektedir.

Zarf Tümleci (Zarf Tamlayıcısı)

Yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan ve yükleme sorulan "ne zaman, nasıl, niçin, niye, neden, ne kadar, ne şekilde?" gibi sorulara cevap veren söz ya da söz öbekleri cümlede zarf tümleci (zarf tamlayıcısı) olarak kullanılır.

» Batuhan bugün derse gelmedi. (ne zaman gelmedi?) (zarf tümleci)
cümlesinde yükleme sorulan "ne zaman" sorusuna cevap veren "bugün" sözü zaman bildiren zarf tümlecidir.

» Tuğçe derslerine çok çalışırdı. (ne kadar çalışırdı?) (zarf tümleci)
cümlesinde yükleme sorulan "ne kadar" sorusuna cevap veren "çok" sözcüğü miktar bildiren zarf tümleci görevinde kullanılmıştır.

NOT: Aşağı, yukarı, içeri, dışarı, ileri, geri vb." sözcükler, yalın halde kullanıldığında zarf tümlecidir. Ancak bu sözcükler isimlere eklenen hâl eklerini aldıklarında zarf tümleci olmaz, cümlenin farklı bir ögesi olur.
Örnek
» Ahmet, dışarıya çıkmıştı. (nereye çıkmıştı?) (dolaylı tümleç / yer tamlayıcısı)
cümlesinde "Nereye çıkmıştı?" sorusuna cevap veren "dışarıya" sözcüğü "-e" hal eki aldığı için dolaylı tümleçtir.
» Görevli, içeriyi kontrol etti. (nereyi kontrol etti?) (nesne)
cümlesinde "Nereyi kontrol etti?" sorusuna cevap veren "içeriyi" sözü hal eki aldığı için nesne görevindedir.

» Aşağı bakma sakın.
cümlesinde "Nereye bakma?" sorusuna cevap veren "aşağı" sözü hal eki almadan yön bildirdiği için zarf tümlecidir.

Edat Tümleci

Yüklemin ne ile (hangi araçla), kimin ile, hangi amaçla, yapıldığını gösteren söz öbeklerine edat tümleci denir. Yükleme sorulan "ne ile, ne için, kiminle, kimin için?" sorularıyla bulunur.

Edat tümleci olarak adlandırılan tümleçler de birer zarf tümlecidir. Çıkmış sorularda, seçeneklerde bile olsa, edat tümleci adının geçtiği görülmemiştir. Ancak bazı soruların çözümünde yardımcı olduğu söylenebilir. Eğer seçeneklerde "edat tümleci" adı geçmiyorsa, siz "edat tümleci" olarak gördüğünüz söz öbeklerine zarf tümleci de diyebilirsiniz.

tuyahoca.com

» O, bütün yazılarını, dolma kalemle yazar. (ne ile yazar?)
» Bu araştırmayı arkadaşlarıyla yapmış. (kiminle yapmış?)
» Bu yemekleri sizin için hazırladım.(kimin için?)

Ara Söz

Herhangi bir ögenin açıklayıcısı olarak cümleye giren, iki virgül veya iki kısa çizgi arasında yer alan, cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında herhangi bir daralmaya yol açmayan, bazen bağımsız olarak da cümleye girebilen sözcük ya da sözcük gruplarına ara söz denir.

» Dil, insanın en güçlü silahı, konuştukça etkisini gösterir.
» İzmir'e, doğduğu kente, gidiyordu.
» Yaşlı adam onu, kara kuru çocuğu, bağrına bastı.
Yukarıdaki cümlelerde ara söz, cümlenin sırasıyla "özne, dolaylı tümleç, nesne" gibi öğelerini oluşturmuştur.

» Ülkenize, Belçika'ya, bizi de davet eder misiniz?
» Dünyanın en yüksek noktasına, Everest'e, bir Türk sporcu da tırmandı.
cümlelerinde "Belçika" ve "Everest'e" sözleri ara sözdür ve dolaylı tümleçlerin açıklayıcısı olarak kullanılmıştır.

NOT:Ara söz, bir ögenin açıklayıcısı olarak kullanılmışsa, daima açıkladığı ögeden sonra gelir. Bir ögenin açıklayıcısı olarak kullanılmamışsa cümlede bağımsız olarak kullanılır ve cümle dışı unsur olarak kabul edilir.

» O günün akşamı, sen de hatırlayacaksın, çay bahçesinde oturmuştuk.
cümlesinde "sen de hatırlayacaksın" sözleri ara sözdür; ama herhangi bir ögenin açıklayıcısı olarak kullanılmamıştır dolayısıyla cümle dışı unsurdur.

KISACA:

CÜMLENİN ÖĞELERİ

*Ögeler bulunurken önce temel ögeleri (yüklem, özne), daha sonra yardımcı ögeleri (nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci) bulmamız gerekir.

*Bütün soruları daima yükleme sorarız, başka bir öğeye soru soramayız.

Öğeleri bulmak için yükleme sorulan sorular:

Özne: kim, ne

Nesne: neyi,kimi,ne

Dolaylı Tümleç: kime,kimde,kimden, neye,neyde, neyden, nereye, nerede, nereden

Zarf Tümleci: ne zaman, ne kadar, niçin, nasıl

Edat Tümleci: ne ile, kimin ile

fuyaoca.com

ANLATIM BOZUKLUĞU

ANLAMLA İLGİLİ YANLIŞLAR

1-Gereksiz Sözcük Kullanımı

***Aynı anlama gelen sözcüklerin bir cümlede kullanılmasıdır. "Duruluk" ilkesi ile ilgilidir.**

Kadın makyajını tazelemek için **dudak rujunu** çantasından aldı.

Bir insan **istekli ve arzulu** ise her şeyi başarabilir.

Böyle **yüksek sesle bağırmana** gerek yok,seni duyabiliyorum.

Arabanın önünde **cansız** bir kaplumbağa **ölüsü** duruyordu.

Selde kaybolan insanlardan **hala** haber alınamadı **henüz.**

İyileşmek için bir hafta **istirahat edip dinlenmen** gerekir.

Birden **oturduğu yerden ayağa kalktı** ve kapıya yöneldi.

Bu sınavdan yüksek not almamın **sebebi** çok çalıştığım **içindir.**

2-Anlamca Çelişen Sözcüklerin Birlikte Kullanılması

*Anlam olarak birbirine ters düşen kelimelerin aynı cümlede kullanılmasıdır.

- *Karşıt sözcüklerin birbiri ile kullanılması değildir, anlam karışıklığı oluşması gerekir.

Bu saate kadar **kesin** işe gitmiş **olabilir.**

Dağcılar **yaklaşık olarak tam** on saat tırmandılar.

3-Mantık Hatası

*Cümlede olaylar veya durumlar sıralanırken hata yapılmasıdır.

- Doktor, adamın ölebileceğini hatta sakat kalabileceğini söyledi. (Ölmek sakat kalmaktan daha kötüdür, "sakat kalabileceğini hatta ölebileceğini" olmalıydı.)
- İnsanlar değil üç gün, bir hafta bile susuz yaşayamaz. ("Değil bir hafta, üç gün bile" olmalıydı.)
- Toplantıda önümüzdeki ayın programını çalışanlara hatırlatmaya çalıştık. (Önümüzdeki ayın programı hatırlatılamaz, hatırlamak geçmişe yönelik olur. "Tanıtmaya" olmalıydı.
- Memurlar emirlere uymazsa işten atılabilir hatta uyarı alabilirler. ("Uyarı alabilir hatta işten atılabilir" olmalı.)

4-Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanılması

fulyahoca.com

Anlamca ya da yazım açısından yakın olan sözcüklerin birbirinin yerine kullanılmasıdır.

- Hatıra ormanı için çok sayıda çam fidanı **ekildi. (Çam ekilmez dikilir.)**
- Spor yapması istediği kiloya düşmesine **yol açtı. (Yol açtı olumsuz anlamlıdır, sağladı olmalı.)**
- Hastanın bu ameliyattan sağ çıkamama **şansı** çok yüksek. **(Şans iyi şeyler için kullanılır, risk olmalı)**
- Kumaşların üzerine **yazılmış** desenler, yöresel özellikleri yansıtıyordu. **(Desen yazılmaz, çizilir.)**
- Kızımın saçları çok **büyüdü. (uzadı)**

5- Anlam Belirsizliği

*Açıklık ilkesine ters düşer.

- Okula her gün **ondan** önce gitmelisin. (Saat ondan önce mi, o kişiden önce mi)
- Patron, işçilerden birisi **kendisine** zarar verebilir diye, iş yerinde tehlikeli aletleri kullanmayı yasakladı. (Patron işçilerin kendisine (patrona) zarar vermesinden mi yoksa işçilerin kendilerine (içşilere) zarar vermesinden mi korkuyor)
- Son yıllarda **kardeşini** hiç görmedim. (Onun kardeşi mi senin kardeşin mi)
- Ondan başka bir şey istemiyorum. (Ondan başka yani o kişiden başka bir şey mi (başka kimseyi) istemiyorum yoksa o kişiden başka bir isteğim yok mu)
- Yaşlı adamın elini tutarak karşıya geçti. (Yaşlı bir kişi adamın elini mi tuttu, yaşlı adam birinin elini mi tuttu)
- Gezmeyi kardeşimden çok severim. (Gezmeyi kardeşimi sevdiğimden çok mu severim yoksa gezmeyi kardeşimin sevdiğinden çok mu severim)
- Okuldan çıktıktan sonra onunla görüşmedim. (O mu okuldan çıktıktan sonra ben mi)
- Nereye gittiğini merak ettim. (senin mi onun mu)

6-Deyimlerin Yanlış Kullanılması

- Birden karşıma çıkınca ayaklarımın bağı çözüldü. (dizlerimin bağı çözüldü)
- Ne yaparsa en güzelini yapar, her şeyi **eline yüzüne bulaştırırdı.**
- Sevinçten **etekleri tutuşmuştu.**
- Haydi şimdi seç pirincin taşını. (ayıkla pirincin taşını)

Dil Bilgisi ile İlgili Yanlışlar

Özne Eksikliği

*Sıralı cümlelerde aynı yükleme bağlanan cümlelerin öznesi ortaktır. Bu durumda öznenin eksik kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

- Öğrencilerin hiçbiri ders çalışmadı, bütün gün dışarıda oynadı.
- (Öğrencilerin hiçbiri ders çalışmadı, **öğrenciler** bütün gün dışarıda oynadı.)
- Kimse bir şey demiyor, onu dinliyordu.
- (Kimse bir şey demiyor, **herkes** onu dinliyordu.)
- Ayakkabının fiyatı çok yüksek ama çok güzel.
- (Ayakkabının fiyatı çok yüksek ama **ayakkabı** çok güzel.

fulyahoca.com

Nesne Eksikliği

Balıkların pullarını temizledi,tavaya koydu.

(Balıkların pullarını temizledi, **balıkları** tavaya koydu.)

Ona hem çok kızıyor hem de seviyordu.

(Ona hem çok kızıyor hem de **onu** seviyordu.)

Trafik kurallarının önemini biliyor ama uygulamıyor.

(Trafik kurallarının önemini biliyor ama **kuralları** uygulamıyor.)

Öğretmen öğrencilerine kızmaz, hoşgörüyle karşılardı.

(Öğretmen öğrencilerine kızmaz, **onları** hoşgörüyle karşılardı.)

Tümleç Eksikliği

- Bu çeşmenin suyu insanı kendine getirir, sağlık verir.
- (Bu çeşmenin suyu insanı kendine getirir, **insana** sağlık verir.)
- Çocuğun içeri girmesiyle çıkması bir oldu.
- (Çocuğun içeri girmesiyle **içeriden** çıkması bir oldu.)
- Onu seviyordu ancak kızıyordu.
- (Onu seviyordu ancak **ona** kızıyordu.)
- Onu seven ve güvenen dostları var.
- (Onu seven ve **ona** güvenen dostları var.)
- Yoksullara yardım eder, ilgilenirdi.
- (Yoksullara yardım eder,**onlarla** ilgilenirdi.)

Yüklem Yanlışları

- Kimi zaman kitap okuyorum, kimi zaman müzik. (dinliyorum)
- Her sabah çay,peynir,ekmek,yumurta yerim. (içerim, yerim)
- Bu evden ayrılmak, burada yaşamak istemiyorum. (ayrılmak istiyorum)

Özne-Yüklem Uyumsuzluğu

Tekillik-Çoğulluk Bakımından Uyuşmazlık

*Bir cümlenin öznesi insansa yüklem tekil ya da çoğul olabilir, insan dışında bir varlıksa yüklem daima tekil olur.

- Öğrenciler sınıflara girdiler.
- O, bütün gün ders çalıştı.
- Zamirler, isimlerin yerine kullanılır.
- Birkaç gündür kollarım ağrıyor.
- Bir bahar sabahında çiçekler açmıştı.

fulyahoca.com

*Kişileştirme yapılmışsa yüklem, tekil de çoğul da olabili

- Sevimli kediler selamlaştılar.
- Kurbağalar şarkı söylüyorlardı.

*Özne belgisiz zamir ya da belgisiz sıfat olursa yüklem tekil olur.

- Herkes onu destekliyor.
- Bazıları bu konuyu bilmiyor.
- Birçok kişi uçakla geldi.
- Bazı öğrenciler sınavı kazandı

*Özne çoğul sayılardan oluşuyorsa yüklem tekil olur.

- Üç öğrenci sınıfa geç geldi.
- İki kişi sınava giremedi.

*Topluluk isimleri çoğul eki almadan özne olduğunda yüklem tekil olur. Topluluk isimleri çoğul eki alarak özne olduğunda yüklem tekil de çoğul da olabilir.

Takım sahaya çıktı.

Takımlar sahaya çıktılar.

- *Bu ödevi **sen ve ben bitireceğiz.**
- *Bu ödevi **sen ve o yapacaksınız.**
- *Bu ödevi **o ve Ali yapacaklar.**
- *Bu ödevi **ben ve o yapacağız.**

Çatı Uyumsuzluğu

- **Çözülemeyen** sorular olursa, bana sorabilirsiniz.
- Bir hafta istirahat **edilirse** hasta iyileşir.
- Aniden kapı **açılıp** içeri bir çocuk girdi.

Tamlama Yanlışları

- Bu ülke **ekonomik ve sağlık açısından** oldukça gelişmiş.
- Bu roman **sanat ve yapısal yönden** çok kaliteli.
- **Evini** zor şartlarda yaptırmış, **içini** döşeyememişti.
- Depremzedelere her türlü **tıbbi ve gıda yardımı** yapıldı.
- **Birçok öğrenciler** bu soruyu yanlış yapmış.
- **
- aşağıdakilerden hangisi
- aşağıdakilerden hepsi
- öğrencilerden bazıları
- öğrencilerden tümü

Fulya Hoca

fulyahoca.com

fullyahoca.com